

ZIONISM'S SHADES OF GRAY:
FROM THE SATMAR REBBE
TO RAV KOOK

(PART II)

Source Sheets
Rabbi Efrem Goldberg
REG@brsonling.org

מאמר ב

למה נתחדשה ריבונות ישראל

ישנן ארבע קבוצות החלוקות בדעותיהן על מדינת ישראל.

(A) לקבוצה הראשונה אני קורא מביאי המשיח, כי הם בטוחים שמדינת ישראל היא התחלת הגאולה הסופית. על קבוצה זו נמנים חוגי ישיבת מרכז הרב ואחרים. יש מדוגלי קבוצה זו הסוברים שתהליך ביאת המשיח כבר התחיל, ויש הסוברים שהתהליך עומד להתחיל. הם מצביעים על מקצת סימני הגאולה לפי התלמוד והמדרשים אשר לדעתם כבר באו ואומרים שאלה עיקר, ועל סימנים אחרים שלא באו ואומרים שאינם עיקר בינתיים ושיבואו בעתיד. גם את הסימנים אשר לדעתם כבר באו הם מפרשים לפי פרושים המתאימים לדעתם ומתעלמים מן פרושים שאינם מתאימים לדעתם, כפרוש המהרש"א בענין הרי ישראל הנותנים פרים במסכת סנהדרין דף צ"ח (עיין בשו"ת בני בנים חלק א' עמוד ג"ח בהג"ה). ואולם עיקר יסודם הוא שאינם מקבלים בדעתם שיכול להיות הסבר אחר חוץ מהתחלת ביאת המשיח, ולכן הם ממרובי האמונה בענין זה, והדבר נחשב אצלם לפשוט וברור.

(B) קבוצה שניה היא של מרחיקי השטן, הסוברים שמדינת ישראל היא יצירה של השטן. על קבוצה זו נמנים חוגי הנטורי קרטא ואחרים. יש הסוברים שה' בקש לנסות את הצדיקים לבל יגררו אחרי המדינה, ויש הסוברים שאין ה' מביא נסיון על צדיקים שאינם יכולים לעמוד בו אלא ניתנה רשות לשטן והוא עושה מדעתו. הם מצביעים על מקצת מאמרים בתלמוד ובמדרשים ואומרים שאלה עיקר ואילו על מאמרים אחרים ואומרים שאינם עיקר, והם בוחרים פרושים המתאימים לדעתם ומתעלמים מפרושים שאינם לפי דעתם. והם ממרובי האמונה בענין זה וגם אצלם לא תועיל ההגות והיכוח.

ואמרו חכמינו ז"ל באבות פרק ה', מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים ומחלוקת שאינה לשם שמים אין סופה להתקיים, ואיזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי ואיזו היא

מחלוקת שאינה לשם שמים זו מחלוקת קורח וכל עדתו עכ"ל. אין פרושו שמחלוקת לשם שמים מתקיימת לעד, שהרי אין בית שמאי ובית הלל היום וכבר הוכרעה ההלכה, וכן אין פרושו שמחלוקת שאינה לשם שמים עתידה להישכח שהרי מחלוקת קורח ועדתו כתובה בתורה ואינה נשכחת. אלא פרושו הוא שמחלוקת לשם שמים עתידה להישמע כי הצדדים נפגשים זה עם זה וכמו שמצאנו בית הלל ובית שמאי מתווכחים ולפעמים צד אחד מקבל את דעת השני. אבל מחלוקת שאינה לשם שמים אין סופה להישמע, וכמו שסרבו דתן ואבירם לדבר עם משה ואמרו, לא נעלה, ולפי זה ייקבע האם מחלוקת שתי הקבוצות הראשונות היא לשם שמים או לא. ורק יש לדעת שבמחלוקת לשם שמים שני הצדדים הם לשם שמים ולכן הזכירו חז"ל הלל ושמאי, מה שאין כן במחלוקת שאינה לשם שמים די שצד אחד אינו לשם שמים כדי שתיקרא כן, ולכן הזכירו, מחלוקת קורח וכל עדתו ולא הזכירו משה.

(C) הקבוצה השלישית היא של מחשיבי האדם, הסוברים שאין במדינת ישראל מן הגאולה ואף לא מן השטניות, אלא היא מעשה בני אדם ולא תיערב בה הכוונת הא"ל. על קבוצה זו נמנה מי שאילולא היה פרופסור לא היו שומעים לו ואילולא דעתו זו לא היו שומעים עליו. וכיון שהדוגלים בדעה זו קרובים להכחיש ההשגחה העליונה כי מחסרים ממנה נסי הזמן, לכן היא מתי מספר עד שכמעט אינה נמנית אלא על ראשה.

(D) והקבוצה הרביעית היא של מחסרי הידיעה. הם אומרים שאי אפשר לקבוע טיבה של העצמאות עד שיתברר עוד. על קבוצה זו נמנים ראשי הישיבה אוניברסיטה בניו יורק ואחרים. אבל גם קבוצה זו היא מתי מספר כי הרבים רוצים הסבר לכאן או לכאן.

(E) ועוד יש הסבר חמישי לפי דעתי שלא כאחת מהדעות האלה, היוצא ממקורות בתנ"ך ובתלמוד ובמדרשים, כי עצמאות ישראל היא מחסדו של ה' כדי

או שכולו חייב", שאם הדור זכאי היא גאולת "אחישנה" ואם כולו חייב היא גאולת "בעתה" שהאשמה היא אחת מסימניה. וקשה, מי יגרם לדור להיות כולו חייב בעת הגאולה, שאם הם יגרמו לעצמם ובכך יביאו בעצמם את הגאולה אין זו גאולה, "בעתה" כיון שהם הביאוה, ולאמר שהיא גאולת "אחישנה" גם כן אי אפשר כי אינה באה אלא אם זכו ואם כולם חייבים אינו נקרא שזכו. ואם ה' הוא שיגרם לדור להיות כולם חייבים כמו שיגלגל את שאר סימני הגאולה המבוארים במדרשים, קשה כי אין הוא מביא את האדם להיות רשע וכמו שאמרו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. ומכאן נראה, הטעם שאין ישראל נעשים כולם רשעים בדור מן הדורות הוא מחסדו של הקב"ה, וכדברי ריש לקיש במסכת סוכה דף נ"ב ועיין במדרש הגדול ריש פרשת בשלח, כי מטיבם של העולם והיצר היו ישראל מרעים מעשיהם לולא ההשגחה העליונה המבטיחה שלחלק מן העם לא תאבד צדקתם. ורק בבוא קץ הגאולה בעתה יסיר הקב"ה את השגחתו ועם ישראל ייעשה רשעים מעצמם, וזהו "דור שכולו חייב", ואולי כוונתו בזה שיווכחו שאותה גאולה היא כולה מה' ולא בזכות ישראל.

ולפי זה בכל דור שאין הגאולה באה אין בני ישראל נעשים כולם רשעים, והוא מחסדי ה', וכן מבואר שבדור שאינו כולו זכאי או כולו חייב אין בן דוד בא. וכמו שאין להתפלא אם ה' יעשה נסים למנוע מבית ישראל שיושמדו כליל כי נצח ישראל לא ישקר שלא יאבדו מן העולם, כך אין להתפלא שה' יעשה נסים למנוע הפסד כוחם לעשות תשובה, כדי שלא יהיו כולם רשעים.

ולפי דעה זו אין הכרח שכן דוד בא בקרוב שלא כמביאי המשיח, ואין השטן מרקד שלא כמרחיקי השטן, והכל הוא מפעולת הבורא שלא כמחשיבי האדם, ואפשר לעמוד על טיב העצמאות שלא כמחסרי הידיעה. כי ניתנה המדינה כדי לאפשר לישראל לעשות תשובה אבל היא נשארת בידינו, כי אין הקב"ה מכריח לעשות תשובה אלא נותן הכוח לחזור אם נרצה וכמו שאמר ירמיה, "השיבנו ה' אליך" שאז מוטל החיוב של "ונשובה". ולפי זה אין מדינת ישראל סוף פסוק ולא ערבון לסוף פסוק אלא אמצעי למטרה, ובידינו לקיימה או למנוע קיומה ח"ו (עיין בשו"ת

שלא יאבד לעם ישראל הכוח לחזור בתשובה. והבטיח בהרבה מאמרי נביאים שלא יהיו עם ישראל כולם רשעים כמו שאמר בצפניה פרק ג', "שארית ישראל לא יעשו עולה", וישעיה פרק ו', "ועוד בה עשיריה ושבה והיתה לבער" והרבה פסוקים כאלה, שאם יהיו כולם רשעים שוב אין ממי שתצמח תשובה לרבים. וכדי שלא יהיה לישראל חורבן רוחני כמו החורבן הגשמי בקש ירמיה בסוף איכה, "השיבנו ה' אליך ונשובה", שעל הקב"ה לעשות פעולה בראש להשיב את העם אליו למרות שמדת הדין היא אחרת, כמו שאמרו בזכריה פרק א' ומלאכי פרק ג', "שובו אלי ואשובה אליכם" שכיון שבני ישראל חטאו בראש, עליהם לחזור בראש. כי אחרי חורבן הבית לא היה בכוחם לחזור ולכן ירמיה בקש שהקב"ה יקדים שיבה מצדו, ובימינו אחרי אלפיים שנות גלות ומאתיים שנות התבוללות והתפשטות תנועות הגויים הסוציאליזם והקומוניזם ותנועות היהודים הרפורם והקונסרבטיזם, התקרבה השעה שלא היה נשאר בעם ישראל הכוח לחזור בתשובה, ולכן היה צורך בפעולה מצד הבורא להוציא את ישראל מן הארצות בהן פשה הנגע ולבודדם בארץ שלהם, שלא יגיעו לאבדון כוחם הרוחני.

ודבר זה שאין הקב"ה מניח לישראל להיות כולם רשעים נלמד גם ממדרשי הגאולה. במסכת סנהדרין דף צ"ה דרש רבי יהושע בן לוי מן הפסוק בישעיה פרק ס', "אני ה' בעתה אחישנה" שיש שני מיני גאולה, שאם זכו, "אחישנה" ואם לא זכו, "בעתה". רוב מדרשי הגאולה מתחלקים לפי זה, שאם יזכו תבוא הגאולה מיד בלי סימני גאולה וחבלי משיח, ורק אם לא יזכו ובאה הגאולה בעת הקץ הגלוי לפניו ית' אזי יתלוו לביאתה רובם או חלקם מסימני הגאולה כפי אשר יורה הבורא וכפי שנדרש מן הפסוקים. כי המדרשים המזכירים צרות הגאולה ולדוגמה הברייתא במסכת סנהדרין שם שבשנה ראשונה לוקה הגשם ושנה שניה היצי רעב באים לעולם וכו', עוסקים בגאולה, "בעתה" שאלה הם סימניה, ובלבד שתהיה התאמה גמורה בין הסימנים לבין המציאות וכמו שאמר אביי שם שאם אין הסימנים כסדרם אינם סימנים.

וכדברי רבי יהושע בן לוי גם כוונת המאמר הסמוך שם, "אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי

אתנו בקיום הבטחותיו בידי הנביאים כלפנו, כן יעשה לנו נסים ויקיים הבטחותיו אתנו לעתיד עד שנוכה לאחד מאופני הגאולה הסופית שתבוא במהרה.

ולכן חובה גם להודות על הטובה כדי לא ללכת עם הקב"ה קרי. והנה מה שישראל שולטים באדמתם היום היא טובה מה', ואף שאנחנו מצטערים על שלטון שאינו של תורה אין זה משחרר מן החיוב להודות על הטובה, וכמו שבימי ירבעם השני בודאי הודו צדיקי הדור על הנצחונות למרות שדאבו מרשעת המלך. ואולם יום העצמאות לאו דוקא ורבים שאינם חוגגים יום זה יש להם להודות בזמן אחר כדי שלא להכשל בעוון הליכה בקרי ח"ו, ונראה שיש להודות בליל הסדר כי ספור יציאת מצרים כולל כל הגאולות, וכמו שאמרו בהגדה, "והיא שעמדה לאבותנו ולנו וכו' שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם", וקאי שם על הבטחת הקב"ה בברית בין הבתרים, ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם וגו' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" והלא הפסוק מיירי בשעבוד מצרים ומה ענינו לבכל דור ודור? אלא על כרחך חכמים בנו בית אב לכל השעבודים משעבוד מצרים ולכל הגאולות מגאולת מצרים. ונפקא מינה שמקיימים מצות ספור יציאת מצרים כל הלילה גם בספור גאולות ה' שבכל דור.

והטעם נראה, שאין יציאת מצרים חרות בלבד לישראל אלא היא ההוכחה להמצאות ה', וזהו "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" כלומר שעל ידי שהוצאתיך מארץ מצרים הנך יודע שאנכי ה' אלקיך, וכן "להיות לכם לאלקים" בהרבה מקומות, והארכתי בזה בפרושי ועיין בטור אורח חיים סימן תרכ"ה. ולכן אפילו כולנו חכמים וכו' כולנו יודעים את התורה מצוה לספר ביציאת מצרים והמרבה הרי זה משובח, כי אינו ספור הנעשה בלבד אלא חיווק האמונה. ועיין בירמיה (טו), "לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים אלא חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון" וגו' ונדחקו המפרשים ש"חי ה'" מיירי בשבועה אבל מה ענין שבועה לשם, אלא "חי ה'" כפשוטו קיים ה' כלומר שלא יאמרו עוד שההוכחה להמצאות הקב"ה היא יציאת מצרים אלא הגאולה הקרובה להם שיראו בעיניהם. ולכן מקום לספר בליל הסדר מכל הישועות המחוקקות אמונתנו בקיום ה'.

בני בנים חלק א' סוף עמוד קנ"א). והנוגע לנו ביום העצמאות * וביום שחרור ירושלים בכל מקרה, שחובה עלינו להודות ולהלל לה' על רוב נסיו וחסדיו שעשה

* (הג"ה) וז"ל שכתבתי בחיבה יתירה על התורה על הכתוב בפרשת בחקותי, "ואם תלכו עמי קרי": קרי הוא מלשון מקרה, שמדמים שהפורענויות הן מקריות ואינן עונש מאת הקב"ה וכמו שפרש הרמב"ם בהלכות תענית פרק א'. וקשה היאך יטעו פעם אחר פעם, כי הפלאת כל המכות בודאי אינה בדרך הטבע. ועוד קשה שרק מן המכות השניות ואילך נאמר, "ואם תלכו עמי קרי ולא תאבו לשמע לי" וכן עוד ד' פעמים, ואילו אחרי המכות הראשונות, וההפקדתי עליכם בהלה" וגו' נאמר רק, "ואם עד אלה לא תשמעו לי" וגו' ולא בזכר קרי, והרי אם בשניות טעו לחשוב שאינן אלא אסונות הטבע כל שכן בראשונות. ונראה שאחרי המכות הראשונות עדיין לא נשאו ונתנו ביניהם האם הן מה' או לא וכדרך בני אדם שאינם מתבוננים מיד, ואין זו הליכה בקרי, ורק אחרי השניות ישבו ודנו האם הן מהקב"ה, ולאחר התיעצות חכמים עם שרים החליטו שאינן מן הקב"ה וזהו, "והלכתם עמי בקרי" ועל זה חרה אף ה'. וכן עשו בפעם השלישית ובפעם הרביעית, ועל כרחך מפני שהיתה להם שיטה שלמדו מקודמיהם או שפרשו הם בעצמם ועל פיה קבעו שלא יתכן שיבוא עונש מאת ה' בצורה זו או על אנשים אלה או בגלל חטאים אלו, ולכן כיון שהפורענויות לא באו באופן שלמדו או שדימו לעצמם בודאי אינן מאת הקב"ה אלא מקריות הן, וכל העונשים שבעולם לא יזיוו אותם מדעתם אחרי שקיצרו יד ה' ודימו שחייב הוא לפעול על פי הבנתם בתורה. וזהו, "במעלם אשר מעלו בי" ותרגם יב"ע בשקריהון דשקרו במימרי עכ"ל, "ואף אשר הלכו עמי בקרי". ועוד פרוש "במעלם", כי הוציאו מעשי ה' לחולין במה שפרשו שהפורענויות הן בדרך הטבע, וכן הלשון בדברים (לב), "על אשר מעלתם בי" כיון שאמרו (במדבר כ) "נוציא לכם מים", ולא אמרו שה' יוציא להם ועיין ברמב"ן. וההליכה בקרי היא גם בברכות אם אינם מודים לקב"ה על הטובה, ולכן נאמר, "אז תרצה הארץ את שבתתיה" ולמה נזכר עוון שמיטה יותר משאר עוונות? אלא כיון שלא שמרו שמיטה מאנו להודות שארץ ישראל היא מתנת ה' ומרצונו נתן להם, ודימו שבמקרה הם יושבים עליה ועל כן אינם צריכים להודות, וכפירה בטוב מביאה לכפירה ברע, עכ"ל.

The Gemara resumes its discussion about the advent of the Messiah:

Rav said: All the "Ends" have passed, and the matter of the Messiah's arrival depends only on repentance and good deeds.

A dissenting view:

But Shmuel says: It is enough for the mourner to endure his period of mourning.

The Gemara notes that this issue has been debated by Tannaim. This dispute between Rav and Shmuel is parallel to the

following dispute between Tannaim: R' Eliezer says: If the Jewish people repent, they will be redeemed; and if not, they will not be redeemed.

R' Yehoshua said to R' Eliezer: If they do not repent, they will not be redeemed? Rather, the Holy One, blessed is he, will appoint a king over them whose decrees will be as harsh as those of Haman, and the Jewish people will repent.

The Gemara cites a Baraisa in which these Tannaim debate the issue:

R' Eliezer says: If the Jewish people repent, they will be redeemed, as it is stated: Repent, O wayward children, I will cure you of your waywardness. R' Yehoshua said to him: But is it not already stated: For nothing were you sold, and without money shall you

The first clause, "The first clause, FOR NOTHING WERE YOU SOLD, means that you were exiled BECAUSE you committed IDOLATRY, which has no value. The second clause, AND WITHOUT MONEY SHALL YOU BE REDEEMED, means that you will be redeemed even WITHOUT REPENTANCE OR GOOD DEEDS."

R' Eliezer said to R' Yehoshua: But is it not already stated: Return to me, and I will return to you?

R' Yehoshua said to R' Eliezer: But is it not already stated: For I made myself master over you, and I will bring you to Zion?

R' Eliezer said to R' Yehoshua: But is it not already stated: In repose and calm shall you be redeemed?

R' Yehoshua said to R' Eliezer: But is it not already stated: Thus says Hashem - The Redeemer of Israel, his Holy One - to one who is despised by men, abhorred by nations, and who is a slave of rulers:

Kings shall see and rise, princes also shall prostrate themselves?

R' Eliezer said to R' Yehoshua: But is it not already stated: If you return, O Israel, says Hashem, you shall return to me?

R' Yehoshua said to R' Eliezer: But is it not already stated: I heard the man clothed in linen, who was above the waters of the river.

He lifted his right hand and his left hand heavenward and he swore by the life of the world that in a time, times, and a half, and upon the cessation of the power of the Holy People, all these shall cease, etc.

The Baraisa concludes:

AND R' ELIEZER WAS SILENT.

רד"ק

ירא ה' וירע בעיניו. כי אין משפט זכר משפט והניח האהרים כי זה קשה מכולם כי אם אין משפט במל סדר בני אדם ולא יעמוד הישוב ואמרו רבותינו ז"ל גדול כהו של חמס שהיה דור המבול עברו על הכל ולא נחתם עליהם גזר דין אהא על החמס שנאמר כי מלאה הארץ חמס מפניהם: (טו) וירא כי אין איש. הנה מצאנו בתורה ושבט עד ה' אלהיך ושמת בקולו ואמר ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך וכן אבר וקשתם משם את ה' אלהיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך הנה ע"י התשובה יהיה קבוצ גלילות וישעיה אמר וירא כי אין איש והישע לו זרועו וגו' וכן אבר ואבים ואין עוור

R' David Kimchi (56:6)

וכן אמר דרכו ראיתי וגו' כמו שמירשנו למעלה ואמר יחוקאל לא לבענכם אני עושה בית ישראל וגו' ואמר והוצאתי אתכם מן העמים וגו' ואמר וברותי מכם המורדים והפושעים כי מארץ מגוריהם אוציא אותם ואל אדמת ישראל לא יבאו וגם בתורה אמר וזכרתי להם ברית ראשונים וגו' נראה כי כחמד האל ובזכות האבות יצאו לא בזכותם וגם בדברי רז"ל ראינו שהיו נבוכים בזה אם יצאו על ידי תשובה אם לא ואמרו אמר ר' יוחנן אין בן דוד בא אלא או בדור שכלו זכאי או בדור שכלו חייב בדור שכלו חייב דכתיב וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפניו והדר ותושיע לו זרועו. בדור שכלו זכאי דכתיב ועבך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ ועוד אמרו רבי יהושע בן לוי רמי כתיב וארו עם ענני שמיא כבר אינש אתה הו וכתוב עני ורוכב על החמור הא כיצד זכר עם ענני שמיא לא זכר עני ורוכב על החמור ועוד בדבריהם ר"א אומר אם ישראל עושין תשובה מיד נגאלין שנאמר שרבו בנים שובבים אמר לו רבי יהושע והלא כבר נאמר חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו אלא בתשובה ומעשים טובים הנה אנו רואים כי מסופקים היו אם יהיה קבוצ גלילות על ידי תשובה או לאו וה מפני כחלוקת הפסוקים ואפשר לתרץ הפסוקים כי רוב ישראל ישובו בתשובה אחר שיראו סימני הגאולה ועל זה נאמר וירא כי אין איש כי לא ישובו בתשובה עד שיראו החילת הישועה ועדין יהיו בהם פושעים ומורדים ויצאו מהגלות ככלל רוב ישראל השבים בתשובה ויכלו בדרך שלא יבאו לארץ ישראל ובאמרו וירא כי אין איש ר"ל על כלל ישראל שלא ישובו בתשובה שלמה ולא ופגעו לאל בלב נכון עד שיראו סימני הגאולה ואיש אומר על כלל ישראל כמו ואיש ישראל נשבע במצפה שהיו שם כל ישראל כי אין יתכן שלא יהיה איש אינשים בישראל צדיקים וטובים שהיו ראויים לגאולה אבל לא לגאולה כל ישראל בזכותם וכן י"ל שאמרו רבותינו ז"ל דור שכלו חייב ר"ל רובו כי לא היה כיעולם בישראל דור שכלו חייב שלא היו בהם אנשים צדיקים ומיטובים וגם החייבים לא אמר שהיו הייבים כליה ח"ו אלא שאין ראויין לגאולה: וישתומם. ענין תמחן לבב וכן כאשר שמטו עליך רבים אשתומם כשעה חרא:

SATMAR REBBE

מאמר שלש שבועות י"א ה

נ

וא"כ מי שחושב כה"פ, שיש מליצות לגאולה בלי חשוכה, כרי הוא חושב נגד המצוה בקרא וכו' כופר בחורב ר"ל וברמזים ז"ל כתב צפי"א מהג' מלכים ולכן מי שאינו מאמין בביאת המשיח או שאינו מחכה לביאתו כפי כופר בתורה ובמשיח רבינו יצחק שכתובת בעיניו וכן ה' אלקיך את שבתך ורחמך ועב וקצנך וגו' וכו' וכו' ה' וגו' ואלו הדברים המפורשים בחורב הם כוללים כל הדברים שאמרו על ידי כל הנביאים, ע"ג. וא"כ קדימת החשוכה שיבא קודמת לכל אלו הדברים המפורשים שאמרו על ידי כל הנביאים הוא ג"כ מצוה בלתי כפופה, והעידה האורח ע"ז כמו על ביאת המשיח.

וגו' וכו' ברמזים ז"ל דכיון שזכר הכתובים מהתוכיח אי אפשר להכחיש ולביתו חכ פלוגתא, ולכן נקט בהלכות מלכים שכללך במשיח יביאם לידו קיום התוכיח שזכר מילתא פסוקא אליבא דר"ע, דממח נפשו לאותו בחסן דאמר שטי"כ ישנו השוכה עוד קודם ביאת המשיח בודאי יקיימו או התוכיח, אלא אף למיד שאפשר שיבא בלי השוכה מ"כ זה ודאי שהוא יחזירם בהשוכה אחרי שחזר בהלכות השוכה אין ישראל נגאלין אלא בהשוכה, וע"כ עומתו ג"כ על אחר ביאת המשיח כמ"ש בהלכות מלכים וכו' וכו' על מהם הגאולה שאף אחר ביאת המשיח לא יביא גאולה בלא השוכה אלא שודאי במלך המשיח השפעתו מרובה ככה חלוקי להחזיר בהשוכה וכו' הוא צחינת השינוי ה'.

וא"כ ספק שאין חילוק בין הכופר בהשוכה זו שאי אפשר לגאולה בלי השוכה להכופר בהשוכה של ביאת המשיח, ואדרבה הוא גרוע יותר, שכפר בביאת המשיח בחי"ד כפי ש"ו שמטיק בהצדא אי אפשר למד שהגאולה הוא אי מעיקרי הוד שאלו ה' ח"ו הטאיו גורמים שיגרש אותנו גירוש עולם, וכדמ"ל לר"ע בשעת השכטים שכם נידחים לעולם, האם מפני זה רשאים הם לפרוק על מלכות שמים או לשנות קולו של יוד אפילו מדברי רבנן, ואין זה עיקר ולא יסוד לצנות עליו. אך כיון שטיק יסוד הכל להאמין בחורב ושם נאמר גאולתו האחרונה צרפת לזבים והאזינו א"כ מי שמפקפק על הגאולה הלו כרי הוא כופר בעיקר האמונה החורה, יעו"ש שהאר"ן בדברים ברורים. ומכל שכן הכופר בהשוכה זו שצאתו בקרא שאי אפשר לגאולה בלי השוכה שאלכז שופר במה שמצוה בקרא, גם ע"ס בענין ליקח לעצמו גאולה ומלוכה ע"ס כג"ע ע"ה כק"ז הוא ענין של כפירה ר"ל.

וכבר כנאחי לעיל דמה כרא"ד צפי"א המשיח שאף אחר ביאת המשיח לא יבאו לא"י ע"ס שישנו השוכה וכו' בבידור חכ אחר שיתקצו במדבר וברמזים לא נחית לפרט בעניינים צאחכ אופן יכו' אחר ביאת המשיח כמ"ש בהלכות מלכים שאי אפשר לידע כל זאת. אבל זה צרור שלא יכו' כלום בלא השוכה.

מב

והדרי"ע לנו ברמזים ז"ל דבר גדול אף שבאמת לדינא אין נפקא מינה לנו לידע מה יביא אחר ביאת המשיח כמ"ש ברמזים בהלכות מלכים שלא להחשק חכ לידע איך יכו' בעניינים אחר ביאת המשיח, וממח נפשו כיון שכו' שזכר שזכר הכתוב מהתורה כפי בודאי יכו' כן אף אם אנוהו לא נדע עכשיו מה יכו' אח"כ, אמנם דבר זה הוא הכרח גדול לידע עכשיו שלא יכו' מקום לעשות בגאולה של שקר, כי נחזי אנו, דממח"פ אם כל ישראל ישנו השוכה ויקיימו את התוכיח בכל חוקותי ומשפטי בודאי יכו' תיכף בגאולה, כמ"ש כלו כל הקולין ואין בדבר חלוי אלא בהשוכה, וכמו שאמר משיח לריב"ל ביום אם בקולו השמעו, ואם עדיין לא עשו השוכה השריש לנו ברמזים ז"ל בהלכותיו שא"כ שיכו' גאולה, וכחכ שזכר מצוה בקרא ובהשוכה מהתוכיח שבהשוכה מוקדמת לגאולה.

וכבר כנאחי לעיל דברי המכ"ש יפה שכתב במה שאמרו חז"ל על בני אפרים לא האמינו באלקים, דאף שלא היו אלא עטות שלפי השבטים נשלמו כד' מאות שנה והאמינו בדברי ובעתו ציפוטחו לפי דעתם, מכל מקום כיון שלא מלאו חזון מ"ה לא היו לבהם לעשות גאולה ברוב עשר, דמדלא מלאו חזון מ"ה היו להם לידע שטעו. וכן כתב שם על בעלי בחומה דכיון דכי פורנו אין לנו רשות להחזקין עד יקצנו ה' ע"י משיח, וכו' קל וחומר כ"כ של

- 4a -

ו י ו א ל ט אמר שלש שבועות ב ש ה ז

נראו אלא במאמר ולא בשבועה, ומי גרם לו ליפגע מחוסרי אמונה הם גרמו לו ליפגע שנאמר וישא ידו לכם. ומצוה שם ח"כ שאוחה בשבועה קאי על בגליות כמו שפייס הכתוב ולרזוחם בארצות ועל שבועת בגלות מצוה נגמרה בזה בהרא דף ע"ד ע"א ששמע זה קול שאומרת אוי לי שנשבעתי ועשיתי שנשבעתי מי מיפר לי, וכרי שבשכניו הקדושה מקוונת על אוחה בשבועה שגורמת אריכות בגלות, וכל כך למה, אלא צביל מחוסרי אמונה, אבל צענותינו רבים לכתופרים באמונה אינה מפיל בשבועה לגמרי, כי אינם מחשבים גם עם שבועתו של הקב"ה ועושים גאולה מעצמם. וצילקוט פירש זה רמז ק"א חבז מי פרע לכם ממנוי וכו' מרדכי ואסתר מי פרע לכם מיון בני השמונאי שכיו מקייבין שני תמידים בכל יום, מי פרע לכם ממלכות רבועיות, נערוכה, וכי לכם למשמרת, אל האכלו ממנו נא, לא תצנינה מהבבבב. ופי' שם בזית רענן מהבבבב נערונה שצריכים לשמור ולהמתין לא תצנינה מהבבבב פי' אל תבקשו לאכול אוחה בבבבב כלומר שאינו צלוי כל לרבו. ומצוה זו שבגלות הוא שהוא מלכות רבועית אין מי שיפרע מהם לכיזא בגאולה אלא זכות בנערונה לשמור ולהמתין ולקיים אל האכלו ממנו נא, שר"ל קודם שמגיע כחה. ונעו"כ עשוי שקצרו ימי' גאולתינו נחפסו רבים צב לעבור כל אוחה באזכרה שלא האכלו ממנו נא ולקחים הנל באכילה במרה הלז והאריכו את בגלות צעו"כ, אוי לנו כי העטנו, אינם מאמינים במה שאמר הקב"ה שכשיגיע הזמן מחילוני אני מביאם בקולי קולות ולא אחטב, כמו שאמרו במדרש רבה שיר בשירים. גם איש עומד לנגדם שצטחו של הקב"ה שכל הוא צידו של הקב"ה ואין בדבר תלוי אלא בהשגחה, וזהו כפירה גמורה ר"ל.

מד

וכתב כלי יקר בפרשה בראשית במה שאמרו אר"י לא ב' לריק להתחיל את התורה וכו' אלא כדי שלא יאמרו באופנה לפטים אחס, וקשה מה כן אס יאמרו לפטים אחס, וכי צעבור זה ישנה סדר

ק"ו בגלות באחרון. באה שאין אחנו יודע עד מה, וכמ"ש ברמב"ם ז"ל באגרת הימן דכיון דאף בגלות מלרים שמצוהר החשבון די מאוחה שנה מכל מקום נעלם מאחמו החשבון ולא ידענו אלא ממה שזא משה ואהרן ואמרו פקוד פקדתי, מכל שכן בגלות הוא שפחדו בכניאים וחרדו מרוב אריכותו, ומצוהר צוניאל שהוא פחוס ונעלם שא"ל לנו לידע מאוטה עד יום החגלות המשיח.

ובבבבב רבכ דברים פ"א ב' י"ט מהו פנו לכם לפונה, אם ראותם אותו שמבקש להחגרות בכס אל העמדו כנגדו, במחיתו עד אשר מלך המשיח יבוא ויקיים מה רב עוצר אשר לפנה ליראוף. עוד אמר שם ח"כ אמרו ישראל לפני הקב"ה רבושי"ע עד מהי משועבדים אנו צידו, נמר לבס עד שיבוא אוחו היום שכתוב בו דרך כוכב מיעקב וגו'. אוחה שעה אני מופיע מלכותי ואמלך עליכם שנאמר ועלו משיעים צבר ליון וגו', וכן הוא במדרש רבה פירש וירא, וירא את המקום מרחוק א"ר יתק עתיד המקום לירחק מצעליו, ולעולם, חלמוד לומר זאת מנוחתי וגו' לכשיבוא אוחו שכתוב בו עני ורובב על החמור. גם במה שאמרו בגמרא אין צין עוכ"ץ ליומה המשיח אלא שצוד מלכות מנאר שכת"ס חירות משצוד מלכות חלוי רק צבית המשיח, דכחולקין צב לא פליגי אלא במה שסברי שגם שאר שינוי בטבעים המצוהרים בקרא יהי' תיקף אחר ציאת המשיח, אבל במה שאמר שמואל צשיצוד מלכות צב לא פליגי, וכן הוא לשון רש"י ז"ל צבאכדריק דף ז"א ע"ב ד"ה כאן ליומה המשיח כשיכלב בשיצוד. וכרי שכליע דכלות השיצוד חלוי צבית המשיח. ועוד צברבב מאמרים צדברי חז"ל אין מספר מצוהר צדבריכם שלא חכי גאולה וחירות משצוד מלכות עד ציאת המשיח אלא שאף אחר ציאת המשיח לא יהי' שום גאולה צלי תצובה.

מד

ובבבבב צפפרי פ' האינו כביאו צילקוט חכלים רמז חפפ"ה כצנרא הקב"ה את עולמו לא

-46-

ובמדוד וירושלמי. והגאולה תהיה קימעה קימעה ולא כבת אחת. על כן יצטרך להיות קיבוץ ישראל בארץ ישראל קודם הגאולה האמיתית. כדי לצאת תחילה מתכלית הרעה — שהוא הפיזור והגלות — לרע אמצעי שהוא רק חורבן בית המקדש. אבל ישראל המה במקומם. ואח"כ כשנהיה מקובצים בארץ ישראל יש תקוה לאחרייתו, וכמו שכתב החת"ס (שם). דהיינו שאחריהם יהיה שלום כיניהם והוא תקוה ואחריית טובה להם. ועיי' השלום שיהיה כיניהם. ישוכו בנים לגבולם, ויבנה בית המקדש, ולא תהיה שנהא כיניהם ככזמן חורבן בית שני. עיי"ש. שהאריך בנעם אמירותיו.

ונראה לי להוסיף על דבריו הקודשים, ולבאר איך יגרום הקיבוץ שיהיה נעשה תחילה בארץ ישראל, אף בלי בנין בית המקדש, למעט פיזור הגליות. אף דאי אפשר כחחילה לקבץ את כל האומה בכללה בארץ ישראל, עד שנזכה שהארץ תתפשט עורה לאסוף עליה את כל בניה. כמו שאמרנו ז"ל⁸⁷. שארץ ישראל דומה לצבי כידוע, ועל כרחך ישארו עוד ישראל בארצות הגוים עד עת בא דברו לקבץ בחוכה כלל כל ישראל. וכמו שכתב הרמב"ם⁸⁸ על דברי ישעיה שאמר "נאם ה' אלקים מקבץ נדחי ישראל, עוד אקבץ עליי לנקבציו"⁸⁹ — פירושו, שמתחילה יקבץ רבים מנדחי ישראל ולא כולם, ואחר מלחמות גוג אמר "עוד אקבץ עליי לנקבציו". שיתקבצו שנית על הנקבצים שנקבצו כבר. נראה לי, דבזה שיעשה קיבוץ ישראל כחוככי ירושלים וארץ ישראל, יהיה נעשה עיי' זה מרכיב כללי לישראל בכלל, עד שאפילו אלו שישארו בגולה יהיו עיניהם ולבם שם. והיו אגודים וקשורים ככל ימי נשמותיהם למרכז הכללי שנתיסד בארץ ישראל, עד שזה יהיה מאחד ומאגד אותם יחד אף בגולה. ולא יהיה פיזורם נחשב לפיזור כלל. כי כולנו אגודים ומאוחדים יחד למרכז אשר בארץ ישראל. משאי"כ עתה, שיה פזורה ישראל⁹⁰, וכשה אובד בין העמים, ואין לאף אחד שתפוט עם חבירו ישראל והמה כאברים המודולדלים ככל מקומות מושבותיהם מכלי איגוד ואיחוד עם הפרט, וכל שכן עם הכלל. על כן, הוא פיזור באמת ותכלית הרע, רחמנא ליצלן, כי כולנו ממש הפקר כדגי הים, כמו שראינו בשנים הקשות האחרונות — שכל פחות וגרוע כבר יד בנו, ועשה עמנו מה שלבו חפץ מהשפלות והרציחות מכלי גבול ומבלי שום קבלת אחריות על מעשיו שעשה עמנו, כי אין לבן בליעל הזה למי לתת דין וחשבון על מעשיו שעושה עמנו. משא"כ אם ניסד בעוד ה' מרכז כללי בארץ ישראל, ותחרום קנינו ככבוד נגד כל עמי הארץ, ונחשב לאומה יקרה וחשובה בכלל. וכדאיאת במדרש (שיר השירים⁹¹) על פסוק "הבו לה' משפחות עמים, הבו לה' כבוד ועזו"⁹² — כשתהיו מביאים אותן לא תביאו דרך בזיון אלא ככבוד ועזו. עיי"ש. או, אף הפרט שישאר בגולה — לא יהיה הפקר מכלי אחריות. כי כל הרוצה לעשות איהו דבר חמס בנו, ידע שיהיה מי שיבקש ממנו דין וחשבון על מעשיו, ויקבל אחריות על פעולותיו, על כן יהיה כשב ואל תעשה⁹³, ולא יעשה דבר שאינו הגון עמנו. נמצא, דעיי' הקיבוץ שיהיה נעשה בארץ. נצא מתכלית הרע אף בגולה, וזה אמת וברור. וגם יגרום קיבוץ לבבות כל ישראל אף בגולה, ויהיה שלום כיניהם, ונשיג האחרית והתקוה הטובה לבוא על ידה לגאולה שלימה בב"א.

ג. ואחר שבארתי בעניי" שגאולתינו שאנו מצפים לה כל כך תהיה לאט לאט ממדרגה למדרגה, נבין מה שהביא החת"ס בדרשותיו שנדפסו מקיבוצ (בדרוש אלול תק"פ⁹⁴). שנהא מדברי הרמב"ם (בסנהדרין פרק א'⁹⁵) שיתקבצו ישראל תחילה יחדיו לארץ ישראל קודם כיאת המשיח, ואף בלי בנין בית המקדש. פרק א'). שכתב בשם המדרש⁹⁶, שקודם הגאולה יתנדבו הרבה רבינו הרא"ש⁹⁷ (נתיב עשירי, פרק א'), שכתב בשם המדרש⁹⁸, שקודם הגאולה יתנדבו הרבה משראל לדור בארץ ישראל ולהתיישב שם מארבע פינות העולם, וכאשר יחיישבו שם הרבה וירבו להתפלל כהר הקודש ישמע הכורא יתברך ויקרב קץ הגאולה. עיי"ש. והגאון הצדיק רבינו ר' הלל מקאלאמיא⁸⁰, כתשובות "בית הלל" (ס' ל"א) הביאו, ועיי' התלמוד לכו שם מאד כמכתב אל הגאון ר' זלמן שפיצר מוינה, שירב עם הברון רוטשילד שיכניס עצמו כזה ויתמוך זאת ככספו ובוהבו, כי לדבר כזה צריך לעשירי עם בני ישראל (כאשר הובא מעשה כזה במדרש רבה פירשת תולדות⁸¹, שבימי ר"י בן חנניא נתן המלך רשות לעלות לארץ ישראל ולבנות בית המקדש, הושיב ר"י בן חנניא שני עשירים גדולים מישראל שיחנו הוצאות על זה. עיי"ש). והגה"צ כתב שם, כי מי הוא מישראל עם ה' אשר לא יתאוה להיות לו חלק במצוה זו.

ורב גדול אחד עוררני מרש"י (תהלים תחילת פרק ע') שכתב על הפסוקים "כי אלקים יושיע ציון ויבנה ערי ירודה, וישבו שם וירשוה. ורע עבדיו ינחלה ואוהבי שמו ישכנו בה. למנצח לדרך להזכיר"⁸², וז"ל רש"י: "לדוד להזכיר" — לשון תפילה הוא וכו'. ובמדרש תהלים⁸³ ראיתי משל למלך שכבס על צאנו וסתר את הדיר והוציא את הצאן ואת הרועה. אחר זמן החזיר את הצאן ובנה את הדיר ולא הזכיר את הרועה. אמר הרועה, הרי הצאן מוחזר והדיר בנוי ואני איני נוכח. כך, למעלה מן הענין נאמר כי אלקים יושיע ציון וגו' ואוהבי שמו ישכנו בה' — הרי הדיר בנויה והצאן כנוס והרועה לא נזכר, לכך נאמר "לדוד להזכיר". עכ"ל. היינו שרוד החפלה שגם הוא יחזור לישראל למקומו. הרי מפרש ברש"י כאן, דתחילה יחזור ישראל לארץ ישראל ויבנו אותה, עוד טרם כיאת בן דוד, עד שרוד יבקש מהי"ת. אחר שישאל כבר חזור, שגם הוא רוצה לחזור אליהם. והוא ראייה נפלאה לדברי רבינו הרמב"ם הג"ל.

ונראה לי הטעם, עפ"י דברי החת"ס בעצמו (בדרוש למגילת רות⁸⁴), שכתב ד"תכלית רעיתנו הוא הפיזור והגלות, כי אפילו היה נחרב בית המקדש והיינו נשארים בארץ ישראל, לא היה רע כל כך, כמו שכתב הרמב"ם (כהלכות תענית⁸⁵), כהריגת גדליה בן אחיקם ונבכה גחלת ישראל ונתפזרו בעוה"ר בגליות", עיי"ש. והנה, כבר הבאתי⁸⁶ בשם חז"ל כזה

After I have explained, with God's help, that the redemption, for which we so fervently yearn, will occur gradually, step by step, we can understand a comment found in the *Derashot* of the Chatam Sofer. He infers from the Rambam²⁷ that Israel will gather together in *Eretz Yisrael* before the advent of *Mashiach*, even though the *Beit HaMikdash* is not yet rebuilt.²⁸

I discovered something similar in *Sh'vilei Emunah*, by the grandson of our mentor, the Rosh. He cites a *Midrash*²⁹ which says that many Jews from the four corners of the earth will volunteer to live and settle in *Eretz Yisrael* before the final redemption. When many people dwell there and pray frequently on the Holy Mountain, the Creator will listen [to their prayers] and hasten the final redemption.³⁰ The righteous *gaon*, R. Hillel of Kalamoya, cites this in his responsa, *Beit Hillel*.³¹ Consequently, he wrote a very enthusiastic letter to the brilliant R. Zalman Spitzer of Vienna urging him to convince Baron Rothschild to become involved in this matter and finance it with his own capital. He reasoned that matters like this require the assistance of the wealthy Jews. * R. Hillel writes there, "Who among Israel, HaShem's nation, would not desire to take part in this *mitzvah*?"

A certain great rabbi enlightened me to Rashi's comments on the verses: *For God will save Zion and build the cities of Judah, and they will dwell there and possess it. And the offspring of His servants will inherit it, and those who love His name will dwell in it. For the conductor, by David, as a remembrance* (*Tehillim* 69:36 - 70:1). Rashi writes:

* The *Midrash* relates that in the days of R. Yehoshua ben Chananyah, the king gave the Jews permission to ascend to *Eretz Yisrael* and build the *Beit HaMikdash*. R. Yehoshua ben Chananyah delegated two extremely wealthy Jews to finance the endeavor (*BeReishit Rabbah* 64:10).

By David, as a remembrance: This is an expression of prayer... *Midrash Tehillim* (ibid.) compares this to a king who became angry with his flock. He, [therefore], destroyed its pen and banished the sheep and the shepherd. After a while, he retrieved the sheep and rebuilt the pen, but did not remember the shepherd. The shepherd said, "The sheep have returned; the pen is rebuilt; but I have been forgotten!" So too here. Above, it states, *For God will save Zion...*, and *those who love His name will dwell in it*. The pen is built, the sheep are gathered in, but the shepherd has been forgotten. Therefore, it says, *By David, as a remembrance*.

That is to say, David prayed that he, too, would return with Israel to his place. It is clear from this Rashi that Israel will return to *Eretz Yisrael* and build the Land before the Son of David arrives. Then, David will ask HaShem to allow him to return to the people of Israel, since they have already returned. This is a wondrous proof for the words of the Rambam cited above.

It seems to me that the reason for this [order of events] is based on a comment of the Chatam Sofer himself.³² He writes that

the height of our evil lot is dispersion and exile. For even though the *Beit HaMikdash* was destroyed, had we remained in *Eretz Yisrael* matters would not have been so bad. Similarly, the Rambam writes, "The murder of Gedalyah ben Achikam caused the flame of Israel to be extinguished and the Jews to be dispersed among the exiles, due to our numerous sins."³³

Now, I already mentioned that our Sages in the *Zohar*, *Midrash*, and *Yerushalmi* assert that the redemption will progress gradually, not all at once. Therefore, the ingathering of the Jews to *Eretz Yisrael* must precede the true redemption. First, they must leave the state of absolute evil, which is dispersion and exile, and proceed to the middle level of evil, which is when the people of Israel are in their Land but the Temple is in ruins. After this, peace will prevail among the Jews and there will be hope for the future, as the Chatam Sofer writes (ibid.). By virtue of this peace, the sons will return to their borders,³⁴ the *Beit HaMikdash* will be rebuilt, and there will be no

hatred among the Jews, like there was at the time of the destruction of the Second Temple.

I would like to add to the Chatam Sofer's holy words and explain how the ingathering to *Eretz Yisrael* will diminish the dispersion of the exiles even though it will occur before the rebuilding of the *Beit HaMikdash*. At the very beginning, it will be impossible for the entire nation to assemble in *Eretz Yisrael*, for the Land will have to first expand her "skin" to make room for all of her sons.³⁵ Therefore, some Jews will remain in the Diaspora until HaShem fulfills His promise to gather all of Israel into the Land. This coincides with the Ramban's comments on the verse *The Lord, God, Who gathers the dispersed of Israel says, "I will gather others to him, besides those already gathered to him"* (*Yeshayah* 56:8). He explains that God will gather many, but not all, of the dispersed Jews at the outset [of redemption]. Then, after the wars of Gog and Magog, there will be a second ingathering, as it says, *I will gather others to him, besides those already gathered to him.*³⁶

Now, [even though all of Israel will not return right away], it seems to me that the Land will become a universal center for the entire Jewish nation, by the very fact that there will be an assembly of Jews in Jerusalem and *Eretz Yisrael*. Even those who remain in the Diaspora will keep their eyes and hearts on the Land. They will be bound and connected with all their souls to the universal center which will be established in *Eretz Yisrael*. It will unite them even in the Diaspora, and they will not be considered dispersed at all...

Today, on the other hand, the people of Israel are like lost and scattered sheep³⁷ among the nations. No Jew associates with his fellow Jew. Wherever they live, they are like dangling limbs without any connection to the individual, and certainly not to the community as a whole. This is true and utter dispersion (may the Merciful One save us). We have all been abandoned like fish of the sea. In these recent, difficult years, despots subjugate us and do with us as they please. They degrade and murder us without limit and without any liability for their actions. These scoundrels have no one to answer to for their deeds.

However, if we establish a universal center in *Eretz Yisrael* (with God's help), our pride and glory will rise among the nations and we will be considered a dignified and important nation. * Then, even the individual who remains in exile will not be forsaken, because anyone who wants to cause him harm will know that there is someone who will demand a reckoning of his actions. He will know that he is liable for his deeds and will, therefore, refrain from doing anything improper.

Thus, the ingathering to the Land will free us from the state of absolute evil even in the Diaspora. It will also cause all of Israel, even the Diaspora Jews, to unite and live in peace. Then, we will reach the bright and hopeful future leading to the complete redemption, speedily in our days. Amen.

(6:14) קמינה (5) VILNA GADN

All this is written in the Torah.

In each generation there are possible final dates for the exile. These depend on the penance and merits unique to that generation. The ultimate end, however, is not dependent on repentance but on divine charity, as is written,¹² "For My own sake, for My own sake, will I do it," and on the merit of our forefathers, as is written, "He remembers the charity of the forefathers and brings redemption to their children's children for His sake." Only this final date was revealed to our forefathers, as is written, "To My heart have I revealed it" — to the forefathers and to Moshe, who are called "My heart."

ט. בכל דור ודור שולטת מדה אחרת [ממדותיו של הקדוש ברוך הוא, שמנהיג בהן עולמו], שמזה משתנים הטבעים, וכל מעשי הדור, הנהגותיהם ופרנסיהם, הכל הוא לפי ענין המדה ההיא, ותלוי בבחירתם, בין לטוב ובין לרע, וכן הנהגות הקדוש ברוך הוא עמהם, והכל כלול בתורה [וזה שאמר¹²: שהראה לו הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון, דור דור ודורשיו, דור דור וחכמיו, דור דור ופרנסיו וכן לאברהם, רצה לומר שהבין הכל מהתורה]. כן, בכל דור יש קצים, לפי ענין התשובה והזכיות המיוחדים לאותו דור, אבל הקץ האחרון, לא תליא בתשובה, אלא בחסד, כמו שכתוב¹³: למעני למעני אעשה, וגם בזכות אבות, וזה שאמר¹⁴: וזוכר חסדי אבות, ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה, וזה הקץ לבד נתגלה לאבות, וזה שאמר¹⁵: ללבי גליתי רצה לומר, לאבות ולמשה שנקראו לבי.

(6:14) תלמידי ירושלמי (6) TALMUD YERUSALEM

אמר רבי חייא רבה לר' שמעון בן חלפתא בי רבי כך היא גאולתן של ישראל בתחילה קימאה קימאה כל מה שהיא הולכת היא רבה והולכת.

R. Chiyya Rabbah said to R. Shimon ben Chalafta ben Rebbe, "So is the redemption of Israel. At first, little by little, as long as it continues it gets bigger and goes further.

(7) MIDRASHI מדרש אה"ק

כתוב אחד אומר מגדול וכתוב אחד אומר מגדיל ר' יודן אומר לפי שאין הגאולה באה על אומה בבת אחת אלא קימעא קימעא ומהו מגדיל לפי שהיא מתגדלת והולכת לפני ישראל... ומהו מגדול שנעשה להם מלך המשיח כמגדל.

R. Yudan said: One verse says "migdol" (2 Samuel 22:51) and another says "magdil" (Psalms 18:59) because the redemption does not come to this nation at one time but little by little. What is "magdil" (increases)? Because it increases and continues before Israel... What is "migdol" (tower)? Because *Mashiach* will be like a tower for them.

(53:1) רש"י (5) RASHI סנהדרין

סנינים. חנו הלוים ויבא משיח כדאמרין כי אולת יד: מגולס מוס. כשתתן ארץ ישראל פריה בעין יפה אל יקרב הקץ ואין לך קץ מגולה יומרי: ר' אליעזר אומר מוס. הפסוק

When the land of Israel gives forth its fruit plentifully, the end [Mashiach's arrival] is near, and there can be no clearer sign than this.

הַלְלוּהָ, הַלְלֵי נַפְשֵׁי אֶת יְהוָה. * אֶהְלֵלָה יְהוָה בְּחַיֵּי, אֲזַמְרָה לֵאלֹהֵי בְעוֹדֵי. אֶל תִּבְטְחוּ בַגְּדִיבַיִם, בְּכֶן אָדָם * שְׂאִין לוֹ תְשׁוּעָה. תִּצַּא רוּחוֹ, יִשָּׁב לְאֲדָמְתּוֹ, בַּיּוֹם הַהוּא אֲבָדוּ עֲשָׂתֶנְתִּיו. אֲשֶׁרֵי שָׂאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ, שָׁבְרוּ עַל יְהוָה אֱלֹהָיו. עֲשֵׂה שְׁמַיִם וָאָרֶץ, * אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם, הַשֹּׁמֵר אֶמֶת לְעוֹלָם. עֲשֵׂה מִשְׁפָּט לְעֲשׂוּקִים, נָתַן לֶחֶם לְרָעֵבִים, יְהוָה מְתִיר אֲסוּרִים. יְהוָה פָּקַח עֵינָיו, יְהוָה זָקַף כְּפוּפִים, יְהוָה אָהֵב צְדִיקִים. יְהוָה שֹׁמֵר אֶת גְּרָמָיו, יְתוֹם וְאֶלְמָנָה יַעֲזוֹד, וְדָרֶךְ רָשָׁעִים יַעֲזוּת. * יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם, אֶלְהִיךָ צִיּוֹן, לְדֹר וָדֹר, הַלְלוּהָ.

תהלים קמ"א (141) TEHILLIM

Psalm 146

Halleluyah! Praise HASHEM, O my Soul! * I will praise HASHEM while I live, I will make music to my God while I exist. Do not rely on nobles, nor on a human being* for he holds no salvation. When his spirit departs he returns to his earth, on that day his plans all perish. Praiseworthy is one whose help is Jacob's God, whose hope is in HASHEM, his God. He is the Maker of heaven and earth,* the sea and all that is in them, Who safeguards truth forever. He does justice for the exploited; He gives bread to the hungry; HASHEM releases the bound. HASHEM gives sight to the blind; HASHEM straightens the bent; HASHEM loves the righteous. HASHEM protects strangers;* orphan and widow He encourages; but the way of the wicked He contorts. Chazzan— HASHEM shall reign forever — your God, O Zion — from generation to generation. Halleluyah!

רד"ק

ירמיה ומה' יסור לבו אלא אם יבטח באדם ישים העיקר האל יתברך שיתן בלב האדם הנדיב לעזרו וכפל הענין במלות שינויות: שאין לו תשועה, שאם לא ברצון האל אין ביד האדם להושיע חבירו כצרתו כי לה' לבדו התשועה והוא יסובבנה על יד בני אדם כמו שסיבב תשועת גלות בבל על ידי כורש וכן לעתיד יסבב גאולת ישראל על ידי בלכי הגוים שיעזר את רוחם לשלחם כמו שכתוב והביאו את כל אחיכם מכל הגוים כנחה לה' וזה יהיה לפי שבטחו ישראל בגלותם באל יתברך לבדו.

A 1948

הן בכל דור ודור נסה השי"ת את עמו בכל מיני נסיונות, אבל זהו הנסיון שלנו, נסיון דורנו. נסיון עקבות משיחא — נסיון דורו של ביאת משיח צדקנה. הלא פירושו, שהוא הנסיון אשר אם נעמוד בו נזכה בזה לאורו של משיח שיתגלה לעולם. האם לא עלה על דעתנו מעולם, כי אלה אשר יהיו בדור עקבות משיחא, יצטרכו לברר לעצמם כי כל אשר יקרה להם היינו ממש חבלי לידה האחרונים? ואם יעמדו בנסיון, הם המה אשר יזכו. הלא החיים החיצוניים תמיד מרחיקים אותנו ממחשבות אמונה בהירות, ועד הרגע האחרון לא יחפוץ האדם להודות במציאות האמת כמו שהיא, ואנחנו אם לא נתחזק לברר את האמת לנפשנו — לא נדע ולא נבין את אשר יקרה לנו היום. אבל, האם לחנם היו השחיתות והחורבנות? האם אין בכח קרבנותינו למלינונים לעשות רושם, ולהביא לידי שינוי? כל האומר „מקרה הוא“ הלא כופר הוא. אבל אנחנו אשר נאמין, אם באמת לבבנו יאמין בבידור כי מאת ה' היתה זאת, הלא נדע שבהכרח יביא כל זה שינוי מן הקצה אל הקצה.

(11) מנחם משה (18) R' ELYAHU DESSLER (1892 - 1953)

B 1949

ועיין בילקוט שמעוני סוף מלאכי: „אם ישראל עושים תשובה נגאלים, ואם לאו אין נגאלים. ואין עושים תשובה אלא מתוך הטלטול ומתוך היסורין ומתוך שאין להם מחיל, ואין עושים תשובה עד שיבא אליהם.“ ותמה, איך יבא אליהו קודם התשובה אם לא הועילו היסורין. ובגמ' (סנהדרין צ"ז) לר' יהושע אפילו אין עושים תשובה נגאלין, אלא הקב"ה מעמיד מלך קשה כהמן עד שיעשו תשובה כו'. והקשה מהר"ל: אם כן הרי יעשו תשובה? אלא דחסדים גדולים, אולי אתחלתא דגאולה תהי' קודם התשובה, ובזה ישמעו לקול אליהו ז"ל, וחזרין בתשובה. מה שאנו בו עכשיו בארץ הקדושה קשה להגדירו כעת כאתחלתא דגאולה, אבל על כל פנים חסדים גדולים מן הקצה אל הקצה הם, מקצה היסורין של חורבן ששת אלפי אלפים מאחינו (יגדור ה' את הפרצה) אל קצה השני — התישבות עמנו במדינתו בארץ הקדושה. מזה צריך ללמוד ולקבוע אמונה בלב, אוי למי שיבא ליום הדין ועדיין סומא הוא מלראות דבר מוחשי כזה.

השי"ת יסייענו להתחזק באמונתו ועבודתו, ונדבק עצמנו בתורה הקדושה בכל לבבנו ונפשנו, אכ"ר.

והנני בזה ידידכם חובבכם עוז מברככם בכוח"ט ודו"ש

בכל לב

א"א דסלר

וכשנסתכל בעולמם של האומות כולם, הלא נראה שינוי נורא. באה התרכזות כל הכחות כולם בשני מרכזים מתחרים זה בזה. באה האפשרות לכל צד מהם לאבד את כל העולם כולו בבת אחת. באה הדאגה מחורבן כללי, שלא יבא, כי הכל רואים שהדרך ילכו בו הוא אשר יוביל אך אל החורבן לבדו, ואין עצה ואין תבונה. באה גם שנאת יהודים גלויה בכל העולם מקצה. ובאותה שעה של מהומה ושערוריה, בתוך אותו ים השנאה אשר יטביענו בו, מתוך כל זה דוקא נולד ההיפך, שהם בעצמם יאמרו לבסס את ישראל באדמת הקודש. האם כך הוא מהלך העולם? האם זהו דרך הטבע?

ועוד כמה נסים ראינו! היתה ארץ ישראל כמו בצבת אחוזה, צבת אותו רשע וסייעתו, ימ"ש וזכרם. ופתאום ברגע האחרון של סגירת הצבת, והנה נהפך הגלגל משני הצדדים בקוקז ואל-עלמיין. האם גם זה מקרה? האם גם מגפת הדבר מקרה? ואם כל אלה יעידו כי בנסים ינהיגנו ה', הלא אך בנו הוא לעמוד בנסיון, אשר בו הכל תלוי. אם נתרפה מראות מעשי ה' במבט רחני, ולהתקרב אליו ואל תורתו ועבודתו לעת כזאת, הלא ימצאנו עון ח"ו, יהי ה' בעזרנו להתאמן ולהתחזק, ולא נטרד ח"ו בבלבל דמותיו.

Our teacher [R. Kamenetsky] added on many occasions that it is incumbent on us to understand the establishment of the State of Israel in our day in this way: After the great destruction and despair that overtook the remnant, and given the desperate and destroyed status of Russian Jewry, God caused the establishment of the State of Israel in order to strengthen the connection to Judaism and to sustain the link between the Jews in exile and the Jewish nation.

ר' יאקוב (12) אמת ו' חקק
KAMINETZKY
(אמ"ר י"ק: פ' : ע')

עוד הוסיף רבנו בכמה הזדמנויות שכך עלינו להבין גם את הקמת מדינת ישראל בימינו, שלאחר החורבן הגדול והייאוש שנאחו בקרב שארית הפליטה, וכן לאור מצבם הנואש והאבוד של יהדות רוסיה, סיבב הקב"ה את הקמת המדינה כדי לחזק את הזהות היהודית ולקיים את הקשר שבין יהדות הגולה וכלל ישראל.

הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, כי כולם ידעו איתי למקטנם ועד גדולם. ומסיבות אלה הרבה משלומי אמוני ישראל אשר רואים שעדיין שכינתא בגלותא, נוהגים שלא לומר הלל בכלל ביום העצמאות, וטעמם ונימוקם עמם לרוב יגונם וצערם על מצבינו הרוחני אשר אנו נתונים בו כיום, ואין לזה כל דמיון לנס חנוכה שכל העם הכירו וידעו בהשגחת השי"ת עליהם, וכולם היו עובדי ה' באמת ובתמים, וכיו"ב ראיתי בשו"ת ישכיל עבדי ח"ו (חאו"ח סי' י אות ז) שג"כ העלה שאין לגמור ההלל בתוך תפלת יום העצמאות אפי' בלא ברכה, מפני שעדיין אויבינו קמים עלינו לכלותינו, ואין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו, ועונותינו הטו אלה, כי היצר הצורר בעוכרנו להסית את ישראל מדרכי ה' וכו', ומכיון שאין כאן אלא אתחלתא דגאולה, ואינה גאולה שלמה לכל עם ישראל, לכן אין לתקן לומר הלל גמור בתוך התפלה אפי' בלי ברכה, ורק אפשר לומר מזמורי ההלל לאחר סיום התפלה, בלי ברכה, כי פשוט שאין לנו להכנס בספק ברכה לבטלה. עכ"ל. ולא אכחד כי באמת עם כל הצללים הנ"ל, ישנם אורות גדולים שאין לנו להתעלם מהם, כי מדינת ישראל כיום היא מרכז התורה בעולם כולו, ורבות בחורי חמד מטובי בנינו היקרים עוסקים בתורה יומם ולילה בישיבות הקדושות, והתורה מחזרת על אכסניא שלה, שאין לך תורה כתורת ארץ ישראל, ובירושלמי (פ"ו דנדרים סוף ה"ח), אמר הקב"ה, חביבה עלי כת קטנה שעוסקת בתורה בא"י, מסנהדרין גדולה שבחוץ לארץ. ורבות משלומי אמוני ישראל מחנכים את בניהם ובנותיהם ע"פ תורתנו הקדושה, כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה', וכאמור: כי לא תשכח מפי זרעו. ואף אצל המון העם אנו מוצאים און קשבת שוקקה וכמהה לשמוע תורה ודעת מפי גדולי ישראל, כחוונו הנפלא של עמוס: הנה ימים באים נאם ה' והשלחתי רעב בארץ לא רעב לחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה'. (וע' שבת קלח:). ואנו תפלה שהשי"ת יערה עלינו רוח ממרום, וידעו תועי רוח ובינה, ונשוב כולנו בתשובה שלמה. ועכ"פ הואיל וכאן נמצא וכאן היה רק התחלה טובה, משה"ה אין חיוב לומר הלל בברכה. וכיו"ב כי העטרת זקנים א"ח (סי' ריט), לענין ארבעה שצריכים להודות בברכת הגומל, חולה שנתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא, ויורדי הים כשעלו מן האניה, והולכי מדברות שהגיעו לישוב, וכי העט"ו, ונראה שאין לברך עד שיצא מן הצרה לגמרי, וכן החולה עד שיחזור לבוהיו לגמרי, וכמ"ש במכילתא (פר' משפטים), והובא בפרש"י שם, בפסוק אם יקום והתהלך בחוץ על משעתו, הרי כל זמן שאינו הולך על בוריו עדיין הוא בספק סכנה, ולכן אין לו לברך הגומל כל זמן שעדיין לא נגמרה הטובה בשלמותה. וכן פסק האליה רבה (שם סק"א). ובס' קול יעקב שאול בתשובה (סי' ג) כ', שההולכים ממקום למקום ודרך הילוכם עוברים דרך עיירות גדולות, מ"מ לא יברכו הגומל עד שיגיעו למחוז חפצם. ובשו"ת אהל יוסף (חאו"ח סי' א) כ' שהחולה בחולי קדחת לא יברך הגומל עד שיצא מהחולי לגמרי, וכן הנוסע ממקום למקום, ובדרכו שובת בעיר גדולה, לא יברך הגומל עד שיגיע למחוז חפצו. ושכן נהג הגאון ר' משה אמאריליו (מח"ס שו"ת דבר משה). ע"ש, וכ"כ הרה"ג ר' אליהו חזן בס' נוה שלום (סי' ריט). וע' בשו"ת יביע אומר ח"א (חאו"ח סי' יג ובמילואים). ע"ש. לכן גם בענין יום העצמאות כיון שלא יצאנו מהצרה לגמרי

ר' יוסף (13) אמת ו' חקק
OVADIA YOSEF
(אמ"ר י"ק: פ' : ע')

ה) ומלבד כל זה יש לומר כי הן אמנם רבים ועצומים מגדולי ישראל רואים בהקמת המדינה, אתחלתא דגאולה, וכעין כ"ש בירושלמי (ריש ברכות), ר"י חייא ור"ש בן חלפתא הוו מהלכין וראו איילת השחר שהיה בוקע אורה. א"ל ר"ח לר"ש בן חלפתא ברבי כך היא גאולתן של ישראל בתחלה קימעא קימעא כל מה שהיא הולכת היא רבה והולכת, מ"ט. כי אשב בחשך ה' אור לי. ובמגילה (יז): מלחמה נמי אתחלתא דגאולה היא. והגר"מ כשר שליט"א בספרו התקופה הגדולה (עמודים שעד—שעה) הביא כרוז בשם "דעת תורה", שחתומים עליו כמעט כל גדולי הדור, וקוראים את הקמת מדינת ישראל בשם "אתחלתא דגאולה", מכל מקום הואיל ועדיין רב הדרך לפנינו כדי להגיע אל המנוחה ואל הנחלה, הן מבחינה מדינית וצבאית, והן מבחינה מוסרית ורוחנית, לפיכך אין לחייב לגמור ההלל בברכה. וכמ"ש בירושלמי (פ"י דפסחים ה"ו), בפרוע פרות בישראל בהתנדב עם ברכו ה', התנדבו ראשי עם, כשהקב"ה עושה לכם נסים, תהיו אומרים שירה. התיבון והרי גאולת מצרים, (שלא אמרו שירה תיכף כשיצאו ממצרים אלא על הים. קרבן העדה) שנייא היא תחלת גאולתן. (שהיא היתה רק תחלת גאולתן ולא נגמרה הגאולה עד שיצאו מן הים. קה"ע). ואף כאן הרי מנהיגי צבאות ערב, למרות התבוסות והמפלות שנחלו, עודם מאיימים השכם והערב לצאת למלחמה נגדנו, ומנפנפים בחרבותיהם ובקשתותיהם, חרבם תבוא בלבם וקשתותם תשברנה, אני שלום וכי אדבר המה למלחמה. וכמה מדינות נאורות שהיו נחשבות כידידותיות לישראל, פנו עורף ולא פנים במלחמות שעברו עלינו, מלחמת הקוממיות, מבצע קדש, מלחמת ששת הימים, מלחמת ההתשה, והאחרון הכביד מלחמת יום הכפורים, לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רוגז. ועודנו תכלינה עינינו אל ישועת ישראל האמתית ע"י צור ישראל וגואלו השם נפשו בחיים ולא נתן למוט רגלינו, לולא ה' שהיה לנו אזי חיים בלעונו. ומבחינה רוחנית, אשר ירוד ירדנו אלף מעלות אחרונות, ועדים אנו להתדרדרות מוסרית מדהימה, המתירנות גוברת וההתפרקות משתוללת בראש כל חוצות, חוסר צניעות, בגדי פריצות, ספרי פורנוגרפיה, וסרטי קולנוע מבישים, חילולי שבת בפרהסיא, פתיחת איטליוי טריפה בממדים מבהילים, ועוד כהנה וכהנה, ועל הכל שמאות אלפי ישראל, מתחנכים במוסדות חינוך לא-דתיים, ולומדים שם להתנכר לכל קדשי ישראל, ולפנות עורף לצור מחצבתם, ולהיות ככל הגוים בית ישראל, עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות בורות נשברים אשר לא יכילו המים, ונתקיימה נבואת ישעיהו: ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד, וכדרשת חז"ל בחגיגה (יד). ובעקבות משיחא חוצפא ישגא, ועמא דארעא אזלא ומדלדלא, נערים פני זקנים ילבינו וכו' (סוטה מט:). הלזה צפינו וקוינו במשך כאלפיים שנות גלותינו, והרי כ' הרמב"ם (בפ"ט מה' תשובה ה"ב): "לא נתאוו ישראל לימות המשיח אלא כדי שיבואו ממלכיות שאינן מניחות להם לעסוק בתורה ובמצות כראוי, ובימי- המשיח תרבה האמונה והדעה והחכמה והאמת, שנאמר כי נלאה

חליפת מכתבים בעניינים שהומן גרמון בין הררי שלמה ולמן שרגאי לבין גדולי רבנים

יום ששי כ סבת השיט.

דעת תורה

דבר רבני ישראל אל עם די בציון

נחה לך על שזכינו ברוח רחמינו וחסידינו לראות את הניצנים הראשונים של האנחלתא דגאולה, עם הקמתה של מדינת ישראל.

מאת ה' היתה זאת להראות לנו כי הגיעה שעת רצון הפתיחת אות לבוא לעזרת די בגבורים, כדי שארצנו ומדינתנו תיבנה ותכונן על סהרת הקדש החדת ישראל חוקותיה ומשפטיה שניתנו לנו בסני, הם שעמדו לנו בגלות הם שיעמדו לנו לקיים את מדינתנו והתחדותה ומחובתנו על כן לכסור עליך ביותר שאת בהליכות חיינו בארצנו הקדושה.

התחית הדתית המאוחדת שהקמה עלייך ומפלגות הדתיות היא מצו עשה שהומן גרמון, שבחוכה ומסביבה מצוים להתלכד ולהתאחד כל בני ישראל המאמינים בתורת ה' החולקים בדרכיה למען נוכל להשפיע מרוח התורה ומצוותיה בתוך האסיסה המכוננת שתקבע את אורח חיינו לעתיד. להגביר בה את או התורה הקדושה ולגרש מתוך ארצנו את החושך האפילה של חורות. נכ שטרצו לתוכנו.

חיות זו, אם כחה יהיה יפה, הבחורים בה יהיו מרובים ונבחרים — רבני היא תשמש ערובה להצלחת מלחמתנו באספה המכוננת, על שמירת הדמו

הציון הממבני של מדינת ישראל שיהיו מאוחדים ברוחיה של התורה רק ברבות מספר הבחורים הגדול מספר הצירים — לנו הערובה שהשבת, הכשרות והיי אשיות בישראל, יהיו לפי רוח התורה רק אם כלנו ניהו די לחיות זו, הנשחתן שהיי התבררה, המשפט המדינית, גם בין אדם למקום וגם בין אדם לחבירו, לעמו ולארצו — יהיו מושגתים על משפט, האמת, הצדק הישר שבתורה ישראל המבטיחים שלום על ישראל.

הגנו פתים בה לכל המאמינים לדבר ה' והודתו: אל ימצאו בתוכנו, לא פורשים ומתבדלים, ולא מתרשים ותוסדים פן הגד. אל נמצא בתוכנו נותנים די למתבדלים ולפורשים.

כלנו יחד נעשה למען הבטיח שכל איש מישראל יתן ידו לחיות המאוחדת.

יהיה כל אחד עושה ומעשה למען גרשימה של תחיות הדתית המאוחדת הוא זכיתו, הוא, ידידו ומכירו — כולכם התעוררו ותשדדו אהרם להרבות בתרים בשיטה, תחיות הדתית המאוחדת ולהגדיל מספר הצירים של רשימה זו באסיסה המכוננת, תזכה להשכנת שכנת די במדינת ישראל ולביאת משוח צדקנו במתרה בישינו.

הבו חיל ל, תחיות הדתית המאוחדת יחד די תהיי רוממה ו הרב הראשי ר יצחק אייזיק הלוי הרצוג, הרב הראשי ר בן ציון מאיר חי עזריאל

רבני ירושלים:

הרב צבי פסח פרינק, אב"ח	הרב שלמה דוד כהנא	הרב א. מ. הלוי ולקובסקי
הרב יעקב משה הורוויץ	הרב יוסף גרשון הרצוג	הרב שמואל יצחק הילמן
ר"מ ישיבת מרכז הרב	הרב משה ראט	הרב י. מ. פיקוביטסקי
הרב חוקאל סרנא	הרב יעקב קלמס	ר"מ ישיבת עץ חיים
ר"מ ישיבת חברון	הרב שמעון אלפרין	הרב אברהם יעקב גיימברק
הרב יעקב חנוך סינקוביץ	הרב מ. ז. חסיד	הרב ד"ר ישראל גובל
ר"מ ישיבת שפת אמת	הרב זלמן סורוצקין	הרב אליהו ראט
הרב גרשון למידות	ירושלים	ר"מ ישיבת מאה שערים
הרב בנימין ב"ר אשר לוי	הרב יצחק יעקב וכטמרגל	הרב שלום אולאי
הרב ישעיהו זאב רינגרד	הרב יעקב עזר	הרב שמהאל אהרן שזווי
הרב משה חסקין	הרב יצחק אריאלי	הרב מאיר סטלבוץ
הרב שמעון אפרתי	הרב יעקב יוסף הלוי	הרב יחיאל שלוינגר
הרב משה פריצקר	דויזיסרובסקי	ר"מ ישיבת קול התדה

הרב שלמה יוסף זחין	הרב אברהם אדלר	הרב יצחק אברבנל
הרב אברהם דוד רחוביטאל	הרב שלמה שרייבר	הרב שמואל אלעזרי
הרב שהגא פייבל פרינק	הרב יהושע גולובניץ	הרב שלמה זלמן אירובי
הרב שבתי בודנשטיין	הרב ברוך אבא רוקובסקי	הרב דב בודע
הרב מרדכי גיטסל בארג	הרב אלתר יונה צוריג	הרב ברוך יצחק לרן

יצחק אייזיק הלוי הרצוג
הרב הראשי לארץ ישראל
המטעמיק ירושלים ת"ו

ח סבת השיט
12/2/47

לכבוד ידידי הקר הנעלה רב תבנות
יראה ה' סנהרה ארצו רב מעלים,
הר שלמה זלמן שרגאי ה"ו.

שלום עד העולם,

קבלתי מברוק ראוי מודה לו מאד מאד. כפתו כמותי היינו בטוחים בעזרת צור ישראל ונאלו, וברוך הוא שהנענו לשלב זה אפ"י שעדיין אינו אלא אחתלתא דגאולה ואולי רק אחתלתא דאחתלתא, כלומר קו האור והאשק המכשר את עלות השחר, (עיי' ירושלמי ריש ברכות), אלם אני מאמין שכל הגלות הלך צבר, עדיין ישנן משות אחיות בבטח התרעלה שהגולה שחתה מצוה נעלינו למצותן (עיי' ב"ב ט"ה ע"א, התרומות ט"ז א משנה ה') אבל אני מאמין שהיה רק לכל היותר ענין של זמן קצר מאד שהכל יצבור בעזרת אלקי ציון, לבי אינינו ממתד מסגני האימים של ארבינו משהי הערבים, אימים הדים ערבים, שיעקך כוונתם לבצעם לטובת לגדולה עצמם, האוכלים את בשר עניי עמם המושפלים עד לעפר בכל המובנים ובצמחיהם ישברוק. אמנו עתידים להקים את המדינה הליים הללו קודמינו שבינו מספר ולהירסם מאששות הגלות האיומה אשר טרחה כל חולי וכל מדה, אנו לשלום ויעידנו לשלום ותמלתו לאלקי כל בשר לשבות את יצרים הרע של הארבים ולהכניע את הדים ומתרה יקום שלום אמת בין ישראל ושכני ערב לטוב לנו ולהם ולסוף, לאנשיות כולה.

יבך ידידי את כל ידידיו והוקם ויעודם בשמי. יהי רצון שחשורה ברכה הגלולה במאמציהם של אחינו השוקדים על ערינו בארצות הכרית החילים יגבירו יחד עם עבתהם החרוצה יערה עליהם רוח מסרוב, רוח אמת אומן בצור ישראל שומרו ונאלו ומהרה בקרוב לגאולה השלמה אמן אמן.

בברכת התורה וברכת ציון ירושלים,
בברכת "ואחתלתא דגאולה", יידידו מוקירו מאד,
יצחק אייזיק הלוי הרצוג
הרב הראשי לארץ ישראל

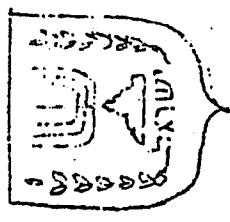
תפלה לשלום מדינת ישראל

מאת הרבנים הראשיים שבארץ ישראל

אָהֲבֵינוּ שְׂפָשְׁפָתֵינוּ, צִוּר יִשְׂרָאֵל וְנִגְאָלוֹ, בְּרַחֵם אֶת מְדִינַת יִשְׂרָאֵל, רַאשׁוֹת צְמִיחַת אֲנָלְתֵנוּ, וְגַן עֵדֶן בְּאַבְרַת סִפְדֵיךָ, וּפְרוּם עֵלְיָה סִבַּת שְׁלוֹמְךָ; וְשַׁלַּח אוֹרְךָ וְאַמְתָּךְ לְרַאשְׁתֵּי שְׂרֵיטֵי יְהוּדְעֵיךָ, וְחַנְּנֵם בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ. עֲזֵב אֶת יְדֵי מַעֲזֵי אֶרֶץ קַדְשְׁךָ, וְתַגְדִּילֵם אֱלֹהֵינוּ יִשְׁעֶךָ, וְעִסְקָתָ וְגִדְתָּן הַעֲפָרִים; וְתַחַת שְׁלוֹם בְּאַרְצְךָ, וְלִמְחַת עוֹלָם לְיוֹשְׁבֵיהֶיךָ.

וְאֵת אֶרְצֵנוּ, כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּקֶדְרָא בְּכָל אֶרְצוֹת פְּזוּרֵיהֶם, וְתוֹלִיכֵם מִסְרָה קוֹמְמִיחַ לְצִיּוֹן עִירְךָ, וְלִירוּשָׁלַיִם מְשַׁבֵּן שְׁמֶךָ, בְּפָתוּב בְּתוֹרַת מִשְׁה עֲבָדְךָ: אִם יִהְיֶה גִדְתְּךָ בְּקִצְהַ שְׁשָׁמִים, מִשָּׁם וּמִבְּקִצְהָ יִי אֱלֹהֵינוּ וּמִשָּׁם יִבְחָרְךָ, וְתַבְיָאָךְ יִי אֱלֹהֵינוּ אֵל תְּאָרֶץ אֲשֶׁר יִרְשׁוּ אֲבוֹתֵינוּ, וְיִרְשָׁנוּ. וְתַחַת שְׁלוֹם בְּכָל דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ, הוֹפֵעַ בְּתוֹרַת אֲנָן עֲזָךְ עַל כָּל יוֹשְׁבֵי חֵבֶל אֶרְצְךָ, וְיֵאמַר בֶּל אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאִפּוֹ: יִי אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל מְלֹךְ, וּמְלַבְחוֹ בְּכָל מְשָׁלָה. אָמֵן סָלְוֵה.

בר

SIXTE ANNIVERSARY CELEBRATION

יום העצמאות

ISRAEL INDEPENDENCE DAY

Sunday, May the 9th, 1954
Iyyar 6, 5714

at
The Taylor Road Synagogue
Auditorium
Cleveland Heights, Ohio

sponsored by
THE ORTHODOX JEWISH ASSOCIATION
of Cleveland

פירוש תנ"ך "חל"

TO THE HEALTH OF THE STATE OF ISRAEL

A Social Hour Following the
Program

Hospitality Committee:

Mrs. Sol L. Bloomfield Mrs. Mordecai Gifter
Mitsuchi Women Nshai Agudath Israel
Co-Chairmen

P R O G R A M

Chairman:
Rabbi Louis Engelberg
The Taylor Road Synagogue

PRESENTATION OF COLORS: B'nai Akivah
Pirkhai Agudath Israel

STAR-SPANGLED BANNER Cantor Moshe D. Blau
HATIQVAH and Audience

126th PSALM . . . Mr. Frank Rabinsky and Audience

INTRODUCTION Dr. David Magid
President, OJA

"PROCLAIM LIBERTY" Rabbi Jacob Muskin
Kinsman Jewish Center

SELECTIONS . . .
Cantor Aaron Cohen, Heights Jewish Center
Cantor Moshe D. Blau, The Taylor Road Synagogue

"LOOKING AHEAD WITH RELIGIOUS ZIONISM":
Rabbi Hugo Klein, Hapoel Hamizrachi
Rabbi Israel Porath, Mizrachi
Rabbi E. M. Bloch, Agudath Israel

AZKARAH for Israel's Fallen Heroes: Cantor Cohen

"UNITY - THE NEED OF THE HOUR"
Rabbi Shubert Spero, Young Israel of Cleveland

A RESOLUTION The Chairman

The following article is excerpted from a letter sent to his daughter by Professor Yehuda, who teaches Bible and Talmud at the Cleveland College of Jewish Studies.

HAZON ISH ON THE FUTURE OF THE STATE OF ISRAEL

(From a letter responding to a question on Hazon Ish's attitude to the State of Israel.)

". . . Your second question concerns the Hazon Ish's perception of the State of Israel and its future. The style of your question implies that Hazon Ish, so to say, "predicted" the impending destruction of the State of Israel in the near future: You just want to know the precise date: When is it going, God forbid, to happen?

"Let me make it perfectly clear from the onset: Hazon Ish never said such an ominous thing, nor was he the kind of person to do so. Based on my intimate closeness to Hazon Ish at the time, I am in the position to deny categorically such a libelous and disastrous rumor. Hazon Ish was the paradigm of a halakhist; he never assumed the role of prophet or soothsayer. In fact, he disdained any pretense of "heavenly" gifts and metaphysical knowledge. All claims to the contrary notwithstanding, the highly hailed "wondrous" acts of Hazon Ish only demonstrate his authentic and ingenious way of viewing and applying to all aspects of reality, exclusively and phenomenally, the rules and norms of Halakhah. Halakhah is concerned with human duties and responsibilities — "*ma hovato shel adam be-olamo*" —not with hazy and fanciful speculations on Divine plans: What God is going to do and exactly when—Halakhah does not engage in predictions about the fate or future of historical events, institutions or States (not even of Israel).

TRADITION: A Journal of Orthodox Thought

"Nor was the great sage Hazon Ish (and claims to the contrary by partisan ideologists notwithstanding) imbued with any negative or hostile attitude to the State of Israel. He genuinely loved Jews and welcomed indeed anything that may save their lives or improve their lot. The current "oral tradition" circulated within some yeshiva (or "kollel") coterie, that Hazon Ish was against the State, and even proclaimed its doom and decreed its fall within a prescribed span of time, is no more than a vicious lie — perpetrated by the zealots through a deliberate distortion, and received by the naive on the basis of an unfortunate misunderstanding.

"Let me therefore state the facts:

"Soon after the establishment of the State of Israel, there were many discussions among various rabbis and authorities as to the proper theological response and halakhic stance to this renewed state of Jewish independence in the holy land. One of the overt issues was the celebration of Yom Haatzmaut and the recitation of Hanel, with or without a berakhah. It is well known that the Chief Rabbinate and other rabbis close to the Zionist ideology were very enthusiastic about recognizing the State of Israel as the opening of the Messianic Era, "the beginning of redemption," and strongly felt that a new holiday should be added to the Jewish calendar, which officially was already done by the government on a secular level, to be celebrated in a religious manner, with thanksgiving to God.

"On the other hand, the majority of the rabbis and roshei yeshivot did not accept this position. Some were hesitant, some reluctant, some opposed, and some — extremists and anti-Zionists — openly attacked the idea and reality of the State as an infringement upon and impediment to the traditional messianic conception and expectation.

"What about the position of Hazon Ish?

"It is a well known fact that Hazon Ish, who continued to live only five years after Israel's independence, did not go along with the idea of Yom Haatzmaut. In this respect, he, like most rabbis of his day, did not join the decision of the Chief Rabbinate. Nor did he publish or say (to my knowledge) anything degrading against those who did follow that decision.

Hazon Ish on the Future of the State of Israel

"Contrary to the new myth now emerging and circulating, remodeling his image and reclaiming him to a narrow camp of State negators, Hazon Ish was neither antagonistic to the State nor opposed to its hailers. He was very positive and hopeful about the presence and prospect of the State and encouraged any way of supporting and upholding it. Nonetheless, he was not yet ready — soon after the declaration of independence, under a fierce war, harsh conditions and hazardous borders — for this revolutionary move (halakhically) of instituting a new holiday, enacting changes in ritual and liturgy, affecting *the* customary gloomy mood of the *Sefira* season, eliminating *Tahanun*, permitting haircuts and weddings, and requiring the saying of *Hanel*. To all this he then said no.

"At this time I wondered why. During this exciting and critical period of the establishment of the State and the War of Independence, I was very close to him; and we discussed the issues thoroughly. He was then my only teacher, and I was then totally immersed with a pervasive conviction that the realization of the State is a glorious Divine sign opening a new era of greatness and dignity for the Jewish people, and I yearned to celebrate Yom *Haatzmaut*. I asked my teacher, eagerly and point-blank, why he disagreed. In his usual manner, he gave me a precise, illuminating answer.

"Hazon Ish's answer comprises two complementary points, each in itself significant, none of which can be fully appreciated without the other.

Halakhic Authority

"In principal, according to Halakhah, we certainly do have the authority to establish a day of joy and *Hanel* for a saving event of this magnitude. Moreover, if we appreciate the event as such, we have a duty to do so. Hazon Ish was very specific and explicit in emphasizing that there are no 'technical' objections to it, on the ground of the restriction of tradition or the inadequacy of our rabbinic authority.

"It is only with regard to fast days, fixing them for posterity, that Halakhah poses fundamental restraints. (That is why Ha-

zon Ish was also against instituting an official mourning day to commemorate the Holocaust.)

"As far as our inherent halakhic duty to express, properly and publicly, our gratitude to God for His redemptive providence, in ritual and liturgic ways, as enactment for future generations, we have both the right and authority to do so. Now what about our response to the State?

"Hazon Ish felt that Yom Haatzmaut is considered by its upholders not as a regular thanksgiving day for a specific redemptive event, but as pregnant with definite messianic meaning: as a day which heralds and constitutes an element of the Messianic Era. This is the core of the problem.

"Hazon Ish was very alarmed by undue messianic overtones. In line with the rabbinic trend, fostered and confirmed by the calamities of false messianism during the ages (especially the Sabbateanism of the 17th century), he feared and fought hasty and unqualified messianic fervor and indulgence. Historical reality, insisted Hazon Ish, must be assessed with clarity and objectivity, not with blind and willful passion. Divine promises are His domain. Divine demands are ours. Our duty must not be affected by our reliance on His promises but must express our compliance with His demands. For example: There is a Divine promise that on the Sixth year of the Sabbatical cycle, God will provide a special blessing of bounty to suffice for the Seventh (Lev. 25:20-22). Nevertheless, this blessing promised by God is of no concern for the halakhist, who must make his decisions concerning the feasibility of conducting Sheviit purely on mundane economic calculations without any reliance on any supernatural factors, even when promised by God. Tithe natural conditions, seen by human eyes and understood by human reason, are not conducive to the fulfillment of the Sabbatical law, we must not rely on any miracle, even if it was Divinely promised (cf., his work on Sheviit, 18:4). We are not privy to the inscrutable domain of prophetic promises, nor of the nature of their fulfillment. Our only way of evaluating reality is with cold and bold objectivity.

"Concerning Yom Haatzmaut, is it the beginning of messianic fulfillment or not? Here too, insisted Hazon Ish, we must apply

Hazon Ish on the Future of the State of Israel

hard and cautious examination. It all hinges on the way we perceive and sense the State, its historical significance and endurance for generations to come, in political, realistic terms, without being influenced one way or another by prophetic or messianic terminology. Halakhah must consider only the obvious, not the mysterious. The mysteries belong to God; we deal only with what is revealed.

"Thus we examine the meaning of the State of Israel by halakhic categories: Is it really, from the point of view of our limited human judgment, the beginning of redemption? Is it certainly and clearly a positive, constructive redemptive act?

"Time will tell.' This is the gist of Hazon Ish's response, that by malice or stupidity (or both) is now distorted and repeated as if it were a terrible pronouncement of doom. Here are the words of the great sage, the way I heard them myself from his holy mouth. They constitute the second point of his overall reply:

Historical Evaluation

"It is impossible to properly evaluate a great historical event, while we are still very much a part of it. We need the advantage and vantage of time and the benefit of its perspective." So claimed Hazon Ish with his typical humility and remarkable insight. Who knows, mused he with grave trepidation and deep concern, what may transpire after such an unprecedented, revolutionary stage in the long history of Jewish dispersion and suffering. We are still amidst this revolution; within war and conflict. We still pay with tears and blood, with heroic victims and bereft survivors.

"Hazon Ish pointed out that political, economic and international situation is not yet closer (it was then around 1950) : The recognition of the State is not yet settled; its borders insecure, and not yet finally delineated; its wars not yet over; its relations with its neighbors not yet resolved. In short, with all our joy and hope, we must be somberly aware that the present is still full' of hazard and complexity.

"Objectively — and only objectively, not emotionally is the

TRADITION: A Journal of Orthodox Thought

way the pure halakhist must respond, insisted Hazon Ish — it is very possible that the declaration of independence, we are at this moment so deeply moved to celebrate., may be just that: a declaration. In theory, we must admit, it is quite possible that after a few years we may, in tragedy and horrible disappointment, lose this independence and things will turn back the way they were, if not worse. Even while we hope and pray for the best, we must always be apprehensive and ready for the worst. We must never react to historical events euphorically or rashly.

"It is premature today, said the sage, to posit any official rabbinic position, theological or halakhic, on the validity, meaning and significance of the State of Israel. At this moment, there is no point in establishing a holiday and requiring the recitation of Hanel. When, then, will this be possible? Only after a decade or two may we be able to tell. Then, we hope, the wars will be over, peace achieved, the borders enlarged and secured, prosperity prevail, and the State recognized by all as an unshakable fact, unquestionable sovereignty. Meanwhile, we must wait and see, pray for redemption, but also be prepared for any other eventuality.

"Hazon Ish, contrary to current claims, did not "predict" nor "proclaim" any destruction of the State. He ardently prayed for its success and continued growth. But, clear-minded and cautious as he was, he felt we must give the State some time to prove its firmness and endurability. Like good and clear wine, historical events too must undergo distillation; let the ferment calm down, and the wine emerge in its clarity and potency.

"We must never be oblivious to disastrous possibilities inherent in any new "birth" in history. Even with regard to the birth of a new human baby, Halakhah recognizes a month period of "waiting," to make sure the infant is not a "nefel" (a premature "failure"). For the birth of the State, however, Hazon Ish allotted a reasonable waiting period of a decade or two, not in antagonistic anticipation of its disintegration, but rather with tender and fervent prayers and yearnings for its sure and safe continuity.

"Hazon Ish did not live to see his dream come true: the constant growth and progress of the State of Israel during its crucial

Hazon Ish on the Future of the State of Israel

formative three decades. Hazon Ish did not live to witness the glorious victory of the Six-Day War, nor the miraculous liberation and unification of Jerusalem. I can only imagine his exuberant joy. Would he have then changed his mind about *Yom Haatzmaut* and *Hallel*? Probably not. With the increased wisdom of his old age, I surmise, he would have still postponed his final decision. He would have still waited for complete peace, security, for cessation of bloodshed and danger — for which we are still yearning.

"But one thing is perfectly clear: The State of Israel successfully passed the halakhic test of Hazon Ish. It is thriving and approaching, with renewed vigor and faith, its fourth decade. It is an incontestable reality. And with trembling supplication in our hearts, we feel confident that with God's help, it will remain so forever, until the coming of Messiah.

"Now that the State did survive the period of "waiting" assigned to it by Hazon Ish, his initial, incisive diagnosis is still valid. We must always be alert; we must constantly face historical reality with both open eyes to see the dangers and an open heart to appreciate the unfolding redemptive possibilities.

"Hazon Ish often said to me that we need not indulge in defining the era of redemption nor its exact "beginning." If this is not included in the prohibitive category of *hishuv haketz* (eschatological calculation), it is certainly a waste of time. Since the commencement of Galut, and throughout our heroic journey on the road of the messianic 'Two Millennia' (AZ 9b), each and every day is a new "beginning" of redemption, leading and bringing us closer to it. Now, as far as the era of redemption itself, all definitions and theories are futile. If our eyes are open, our hearts beating, and our minds alert, when the great day will come — we will know."

The Gemara begins to discuss whether it is permissible to emigrate from Babylonia to Eretz Yisrael:

רבי זעירא נמלט מביבליה – רבי זעירא נמלט מביבליה – because [R' Zeira] desired to ascend from Babylonia to Eretz Yisrael and Rav Yehudah protested against his doing so.^[51] Rav Yehudah held that R' Zeira's anticipated move to Eretz Yisrael was prohibited because Rav Yehudah said: כל העולה מבבל – Whoever ascends from Babylonia to Eretz Yisrael transgresses a positive commandment, שנאמר – as it says:

“..בבבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אתם נאמיה” – *They will be brought to Babylonia and they will be there until the day that I attend to them – the word of Hashem – when I shall bring them up and return them to this place.*^[1]

R' Zeira explains why, according to his view, this source does not prohibit a person from emigrating from Babylonia:

הוא בכלי שרת – And R' Zeira maintained that *he is in the sacred vessels of the Temple, as can be seen from the context.*^[2] God declares that those vessels shall remain in Babylonia, but people are permitted to go to Eretz Yisrael.

Rav Yehudah responds that immigration to Eretz Yisrael is prohibited, citing a new source:

– כתוב קרא אחריןא – And Rav Yehudah said: *There is another verse written in this regard.*^[3] השבעתי – *I have adjured you, O daughters of Jerusalem, by gazelles or by hinds of the field etc. should you wake or rouse the love until it pleases.* This verse teaches us, metaphorically, that we are bound by an oath not to ascend to Eretz Yisrael until the Final Redemption.^[4]

R' Zeira interprets this source differently:

הוא שלא יעלו – And R' Zeira maintained that *he is not to ascend* – that verse in *Song of Songs* means only that the Jewish people should not converge upon Eretz Yisrael in a wall

of force.^[5] But if an individual wishes to settle there, that is permitted.^[6]

Rav Yehudah presents another source:

– ורב יהודה – And Rav Yehudah said that it is prohibited by oath for even an individual to immigrate to Eretz Yisrael because *there is another* verse reading, *I have adjured you, O daughters of Jerusalem* etc. that is written in *Song of Songs.*^[7]

R' Zeira re-interprets this new verse:

הוא מיבעי ליה – And R' Zeira maintained that *he is needed in conjunction with the teaching of R' Yose the son of R' Chanina, for [R' Yose the son of R' Chanina] said: In regard to what actions were these three*^[8] oaths administered? (1) *One is that the Jewish people should not converge upon Eretz Yisrael in a wall of force; ואחת שהשביע הקדוש ברוך הוא את ישראל – (2) and one is that the Holy One, Blessed is He, adjured the Jewish people – שלא ימרדו באומות העולם – not to rebel against the nations of the world; ואחת שהשביע הקדוש ברוך הוא את העובדי כוכבים – (3) and one is that the Holy One, Blessed is He, adjured the idolaters שלא ישמעדו בהן – not to subjugate the Jewish people more than is sufficient.*^[9] In any case, R' Zeira's point was that individuals were never adjured to avoid immigration to Eretz Yisrael.

קשה שיעמוד בשנוי הסדר שלו, ותמיד דעא הפץ לבטל השנוי, דייינו שיתקבצו מן הפיזור ויעלו בחומה לשוב מן האומות והו פירוד זה מזה, השני שלא ימרו ישראל באומות והו מצד ישראל הג' שלא שיתעבדו בהם יותר מדאי, וה מצד האומות ובה יתה נשאר הגלות. וכבר בארנו למעלה (פ"א) אצל ידוע תדע כי גר יהיה ודע ידוע שאני ממשכנ תדע שאני פורקן ידוע שאני משעבדן תדע שאני גואלים ידוע שאני מפרן תדע שאני מפנסן כמו שהתבאר למעלה. והם הם אלו דברים שנזכרים כאן כי כנגד שאני ממשכנ והמשכונ הוא תחת מי שממששכן בידו, לכן גור שלא ימרו באומות לצאת מתחת רשותם. וכנגד שאני משעבדם גור שלא יהיו האומות משעבדים בהם יותר מדאי, ואם לא כן לא היה קיום אל הגלות שגור הש"י כי די בעצם הגלות אף שאינו יוצא מסדר העולם ולכן לא יוסיפו עליהם בשעבוד. וכנגד שאני מפורן גור עליהן שלא יעלו בחומה שחוז קבוץ גליות. והוא בטול הפיזור. וכנגד אלו ג' יש כאן ג' שבועות כי שלא יתגברו ישראל ויצאו מרשותם השביעים שלא ימרו באומות, נגד השני שלא יתגברו האומות לגמרי עליהם השביעים שלא שיתעבדו בהם יותר מדאי, נגד הג' שלא יפרדו זה מזה השביעים שלא יעלו בחומה. ורבי לוי דרש עוד את תעירו ואם תעוררו כל אחד ואחד בפני עצמו והרי הם שש שבועות, כי ככתוב נאמר ג' פעמים השבעתי אתכם, ודרש ר' לוי אם תעירו ואם תעוררו הם שני שבועות כל אחד כפל לשנים הרי שש ולפיכך הוסיף עוד שלש שבועות האחת שלא יגלו הקץ. כי כאשר יגלו הקץ הרי יש כאן גאולה, כי מי שידע זמנו לצאת כאלו הוא נגאל, והש"י שם תגלות ולא יהיה נמצא הקץ קודם זמנו ולפיכך אל יגלו הקץ. ופירש"י אל יגלו הקץ היינו הבהיאים שבתוכם אל יגלו הקץ ול"ג שאל יגלו הקץ שלא יעסקו בענין הקץ לעמוד עליו עד שיהיו יודעים הקץ. גם לא יגלו לומר בפרהסיא כי בזמן הזה חזיה הגאולה ופי' זה ברור, וכן שלא ידחקו את הקץ פי' להביא את הקץ שלא בזמנו ע"י תפלה ורחמים.

ושלא יגלו הסוד, ובמדרש שבסמוך משמע שלא יגלו סודותיהן פי' שלא יגלו ישראל שום דבר שהוא סוד אצלם לא יגלו לעו"ג. וטעם דבר זה כי כל אחד אשר מגלה סודו לאחר הרי יש לו חבור אל העו"ג אף בדבר הנסתר, שהרי גלה סתר שלו והוא סוד שלו אליו, ודי שיהי ישראל תחת העו"ג בדבר שהוא נגלה אבל אין ראוי שיהיו סודותיהן תחת העו"ג בדבר סתר, וכאשר יגלו סודותיהן הרי בדברים הנסתרים יש להם חבור אל העו"ג. ודבר זה אין ראוי ודבר זה יתבאר עוד בסמוך, וכן הוא הפי' הזה. ודע כי ג' שבועות הראשונות שלא יבטלו השעבוד והגלות וג' אחרונות הם שלא ישנו בענין הקץ, והו כי שלא יגלו הקץ וכן שלא ידחקו הקץ כל זה שייך אל הקץ ושלא יגלו סודותיהן לעו"ג הוא דבר מופלג מאוד כי כאשר יגלו סודותיהן לעו"ג, דבר זה הרחקה לקץ בשביל שדעם לגמרי תחת העו"ג ומתחברים לעו"ג. אפילו בנסתר שלהן, ולכן דבר זה מרחיק הקץ ח"ו שלא יצאו מן העו"ג. כי הקץ היא ממדיגה עליונה נסתרת שאין שולטים בהם העו"ג. ואם מגלים הסוד הרי הם תחת העו"ג לגמרי אף בנסתר שלהם. והנה דבר זה שהם מגלים מסתורי שלחם הוא הרחקה לקץ כי בזה מרחיקו הקץ יותר מדאי, ושלא ידחקו הקץ דבר זה להיפך שהם מקרבין הקץ יותר מדאי מן הראוי, ושלא יגלו את הקץ כי הקץ צריך שיהיה נבדל מן האדם וזה אשר מגלה הקץ כאלו היה הקץ עם האדם ובה מבטל הקץ. כי אין הקץ כך שהוא עם האדם וכל אלו הם בטול אל הקץ:

ובמדרש (שהש"י פ"ב) אמר ד' שבועות השביעים שלא ימרו על המלכות ושלא ידחקו את הקץ ושלא יגלו מסתורין שלהם ושלא יעלו בחומה מן הגולה א"כ למה משית בא לקבץ גליותיהן של ישראל ע"כ. ופי' מסתורין הוא כמו שאמרנו, שלא יגלו שום סוד וסתר לעו"ג. ועוד שם השבעתי אתכם בנות ירושלים כמה השביעים רבי אלעזר אומר השביעים בשמים ובארץ בצבאות בצבא מעלה ובצבא מטה ובארץ השביעים רבי אלעזר אומר השביעים בשמים ובצבאות בשתי צבאות ר' חנינא בר פפא ור' יתודה בר סימון ר' חנינא אומר השביעים באבות

ושלא יגלו הסוד, ובמדרש שבסמוך משמע שלא יגלו סודותיהן פי' שלא יגלו ישראל שום דבר שהוא סוד אצלם לא יגלו לעו"ג. וטעם דבר זה כי כל אחד אשר מגלה סודו לאחר הרי יש לו חבור אל העו"ג אף בדבר הנסתר, שהרי גלה סתר שלו והוא סוד שלו אליו, ודי שיהי ישראל תחת העו"ג בדבר שהוא נגלה אבל אין ראוי שיהיו סודותיהן תחת העו"ג בדבר סתר, וכאשר יגלו סודותיהן הרי בדברים הנסתרים יש להם חבור אל העו"ג. ודבר זה אין ראוי ודבר זה יתבאר עוד בסמוך, וכן הוא הפי' הזה. ודע כי ג' שבועות הראשונות שלא יבטלו השעבוד והגלות וג' אחרונות הם שלא ישנו בענין הקץ, והו כי שלא יגלו הקץ וכן שלא ידחקו הקץ כל זה שייך אל הקץ ושלא יגלו סודותיהן לעו"ג הוא דבר מופלג מאוד כי כאשר יגלו סודותיהן לעו"ג, דבר זה הרחקה לקץ בשביל שדעם לגמרי תחת העו"ג ומתחברים לעו"ג. אפילו בנסתר שלהן, ולכן דבר זה מרחיק הקץ ח"ו שלא יצאו מן העו"ג. כי הקץ היא ממדיגה עליונה נסתרת שאין שולטים בהם העו"ג. ואם מגלים הסוד הרי הם תחת העו"ג לגמרי אף בנסתר שלהם. והנה דבר זה שהם מגלים מסתורי שלחם הוא הרחקה לקץ כי בזה מרחיקו הקץ יותר מדאי, ושלא ידחקו הקץ דבר זה להיפך שהם מקרבין הקץ יותר מדאי מן הראוי, ושלא יגלו את הקץ כי הקץ צריך שיהיה נבדל מן האדם וזה אשר מגלה הקץ כאלו היה הקץ עם האדם ובה מבטל הקץ. כי אין הקץ כך שהוא עם האדם וכל אלו הם בטול אל הקץ:

ובמדרש (שהש"י פ"ב) אמר ד' שבועות השביעים שלא ימרו על המלכות ושלא ידחקו את הקץ ושלא יגלו מסתורין שלהם ושלא יעלו בחומה מן הגולה א"כ למה משית בא לקבץ גליותיהן של ישראל ע"כ. ופי' מסתורין הוא כמו שאמרנו, שלא יגלו שום סוד וסתר לעו"ג. ועוד שם השבעתי אתכם בנות ירושלים כמה השביעים רבי אלעזר אומר השביעים בשמים ובארץ בצבאות בצבא מעלה ובצבא מטה ובארץ השביעים רבי אלעזר אומר השביעים בשמים ובצבאות בשתי צבאות ר' חנינא בר פפא ור' יתודה בר סימון ר' חנינא אומר השביעים באבות

13. The Oaths are Divine Decrees and Not a Prohibition

1. Thus explained the Maharal who wrote: "That Hashem, may He be Blessed, decreed this matter on Israel to be in Exile...as a result He decreed that they should not rebel against the Nations to leave from under their control...He decreed that they should not ascend like a wall which is 'in-gathering' and it will nullify the scattering."¹⁹³ The Maharal does not use the expression of "He made you swear" rather "He decreed" since thus was the order of reality established, and he also explicitly wrote "The Three Oaths which are The Three Decrees."¹⁹⁴

2. Ha-Rav Kasher also explained the Maharal's words that Hashem prevents us from ascending like a wall, and when it is possible to ascend like a wall, it is a sign that the decree has been nullified.¹⁹⁵

3. And similarly Ha-Rav Yisraeli, that thus Hashem decreed upon us a decree of exile that we will not succeed in ascending like a wall, "If so, in fact it is stated that the commandment to conquer [the Land] exists, but we are not able to fulfill it on account of compulsion."¹⁹⁶

4. And our Rabbi Ha-Rav Tzvi Yehudah similarly wrote regarding the issue of the settlement, inheritance and conquest of the Land: "If during the duration of the generations of Exile we were found in situations of compulsion, on account of all of our reality of Exile, the spiritual and physical, and on account of the non-Jewish authorities who established its decree in our Land, since because of them any essence of the possibility to fulfill this severe mitzvah in its fullness was taken from us, this obviously does not infringe on the essential obligation of the mitzvah and all of the make-up of its matter, just as any mitzvah is not marred on account of a compulsive situation in which a person finds himself and impedes him from fulfilling."¹⁹⁷

5. And this is also implied from Shut Ha-Rivash, and these are his words: "There is no doubt that ascending to the Land of Israel is a mitzvah...and what the prophet had said to those in Exile 'Build houses...,'¹⁹⁸ this is because of the Exile which was decreed upon them, and the One who exiled them did not allow them to return until they ascended in the days of Koresh, and now too one of the Three Oath which The Holy One, Blessed be He, made Israel swear not to ascend like a wall."¹⁹⁹ If so, the wall is only an obstacle to ascending to the Land of Israel on account of the Kingdoms, under the direction of the Master of the Worlds, and when the obstacle is removed such as by Koresh, the mitzvah returns and is renewed. And in the continuation of his words: "The settling of the Land of Israel is not a commandment limited to a certain time but a commandment which exists for the generations."

6. This is also implied from the Responsa of the Rashbash: "In truth, this commandment is not a commandment which includes the entirety of Israel in the Exile which now exists, but it is a general hindrance,²⁰⁰ as our Sages stated in the Talmud in Ketubot, that it stems from the Oaths which The Holy One, Blessed be He, made Israel swear not to rush the End, and not to ascend like a wall."

And the wall is the hindrance to the entirety of Israel ascending, like he relates in the continuation of his words that there are also hindrances for individuals such as finding a wife, learning to-rah and making a livelihood.²⁰¹

7. And the Pe'at Ha-Shulchan²⁰² similarly ruled in the footsteps of the Rashbash, that this is on account of the compulsion, as is explained from the comparison of the hindrance of ascending to the Land with the hindrance of offering sacrifices.

8. And our Rabbi Ha-Rav Tzvi Yehudah similarly wrote: "The One who causes all occurrences, Blessed is He, caused by this the wall to fall, which had separated...with the barrier of the Exile and the rulers of the Nations."²⁰³ "The Nations caused the fall, with the command of the Divine Providence, with formal announcements and with acts of conquests, of the wall that by the power of their authorities separated between us and our Land."²⁰⁴ "The Balfour Declaration...behold from within it and in its wake and on its basis came the full completion of the expression of the nullification of The Holy One, Blessed be He, of His Oath 'Do not ascend like a wall' of the Land of Israel, in His actual removal of the wall by way of the revelation of the recognition of the rulers of the Nations..."²⁰⁵ "It fell by the word of Hashem to nullify this Oath, by way of the public proclamation of the Kings of the lands."²⁰⁶

"And this voice of the Living God and King of the Worlds, which then caused the wall to fall which separated between us and our Land, when He called to us: 'Ascend!' He was the One who called to us, by His now preparing the suitable circumstances for thus, — 'Inherit!',²⁰⁷ and the same voice of His Torah and all of its commandments, which was heard by all of those whose forefathers' feet stood on Mt. Sinai, He was the One who returned and obligated all of us in the

RAMBAM
 (18)
 אגרא
 נ"א

שִׁיבַע שְׂדֵמָה, עָרְיוּ הַשָּׁלוֹם, בְּרוּם הַקֹּדֶשׁ שֶׁהָאָמָה הַזֹּאת בְּאֶרֶץ
 וּמִן גְּלוּתָהּ תִּפְצָר קִהְתְּנוּעַע בְּלֹא עֵתָהּ הַרְאוּנָהּ, וַיֵּאבְדוּ בְּשִׁבְיָהּ
 זֶה וַיָּבֵאוּ עֲלֵיהֶם צָרוֹת - הַזְהִירָם מִלַּעֲשׂוֹת זֶה וְהִשְׁבִּיעַ הָאָמָה
 עַל דֶּרֶךְ מְשָׁרֵיב וְאָמַר (שִׁירַת־הַשִּׁירִים ב, ז): הִשְׁבַּע־תִּי אֱתָכֶם,
 בְּנֹת־יְרוּשָׁלַיִם, בְּצָבָאוֹת אִו בְּאִילֹת־הַשָּׁדָה אִם־
 תַּעֲרִינִי וְאִם תַּעֲוֹרְרִינִי אֶת־הָאֱלֹהִים עַד שֶׁתִּחַפְּצִי.

Because Shlomo knew with Divine inspiration that this nation, once it is ensnared in exile, will plot to awaken before the appropriate time and will be destroyed through this and will fall into troubles, he warned about this and made it vow allegorically (al derekh mashal) and said, "I adjure you, O you daughters of Jerusalem" (Song of Songs 2:7).

SATMAR REBBE
 (19)
 ויאלו
 נלה

וּמַעֲרָתָהּ אֶפְשֶׁר לִבְצֹק גַּם דַּעַם בְּרַמְבַּ"ם ז"ל שֶׁכַּחַצ
 עַל שְׂנוּעַת בְּגִלוּתָהּ אֶף לְיִשְׂרָאֵל דְּרַךְ מִשַׁל דְּכִיחַ
 שֶׁלֹּא נִחְלַבְתָּ אֶחָד מִשְׂנוּעֵי צַמִּינֵי אֲלֵם אֶחָד מִי
 שֶׁלֹּא מִמֵּינֵי וְגַם יֵשׁ שְׂנוּעֵי לְאוֹשֵׁת הַעוֹלָם,
 לִכֵּן כּוֹזֵב שְׂנוּעֵי מִיָּמֵי הַלֵּב מִמַּעֲמִים כּוֹזֵב
 אֲלֵם נִחְצֵי לִשָׁן שְׂנוּעֵי דְרַךְ מִשַׁל צְשִׁיל שְׂנוּעֵי עֵינַי
 חֲמוּר מֵאֹד גַּם מִנְלַעֲדֵי הַשְׂנוּעֵי. וְכִי לִבְצֹק מִבּוֹ
 הַחֲמוּר כִּי־ שֵׁשׁ חֹב מִנְלַעֲדֵי הַשְׂנוּעֵי, גַּם לִמֵּי
 הַזְּכוּרֵי צִלְעָן שְׂנוּעֵי אִם חִינּוּ מִיָּמֵי הַלֵּב, אֵל רֵאוּתִי
 לְבָקִידִים לְבַר דַּעַם בְּרַמְבַּ"ם וְשֶׁאֵר רַשְׁיוֹנִים ז"ל
 צַמִּינֵי בְּגִלוּתָהּ וְנִיחָא מִמֵּינֵי אֶשֶׁר אֲבִי כֹל מֵאוּרִינּוּ
 וְתִקּוּחַ וְנַעֲמַן, וְכִי יִחְבַּר עוֹד מַעֲמֵי לִמֵּי אֶף זֶה
 שְׂנוּעֵי מִיָּמֵי הַלֵּב.